

PRIROČNIK ZA GLOBALNO UČENJE

za izobraževalce s fokusom na varovanju okolja,
enakosti spolov in ciljih trajnostnega razvoja

Priročnik pripravil:
Inštitut za afriške študije

Avtorice priročnika:
Tanja Leskovar
Hana Alhadi
Hanna Yesewzer Tefera

Avtorja shem in ilustracij:
Hanna Yesewzer Tefera
Abel Menilik Tefera

Urednik:
Max Zimani

Lektorica:
Maja Godina Marin

Izdala:
Platforma SLOGA v okviru projekta
Z globalnim učenjem do globalnih ciljev II,
ki ga sofinancira Ministrstvo za zunanje
in evropske zadeve Republike Slovenija.

Stališča ne odražajo mnenja financerja.

Elektronska izdaja.

Ljubljana, 2025

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 253041923

ISBN 978-961-95135-9-0 (PDF)

VSEBINA

UVODNIK	4
SLOVARČEK POMEMBNIH IZRAZOV	6
1 GLOBALNO UČENJE	10
1.1 Kaj je globalno učenje	10
1.2 Globalno učenje v praksi/učilnici	13
1.2.1 Pristopi globalnega učenja	13
1.2.2 Metode globalnega učenja	17
1.3 Aktivnosti	22
2 TRAJNOSTNI RAZVOJ	24
2.1 Kaj je trajnostni razvoj	24
2.2 Trajnosten razvoj v lokalnem okolju	29
2.3 Trajnosten razvoj v praksi/učilnici	30
2.3.1 GreenComp kompetence	31
2.3.2 Razvojni kompas	32
2.4 Aktivnosti	34
3 OKOLJSKA TRAJNOST	36
3.1 Kaj je okoljska trajnost	36
3.2 Okoljska trajnost v lokalnem okolju	38
3.3 Okoljska trajnost v praksi/učilnici	39
3.4 Aktivnosti	40
4 ENAKOST SPOLOV	44
4.1 Kaj je enakost spolov	44
4.2 Enakost spolov v lokalnem okolju	47
4.3 Enakost spolov v praksi/učilnici	49
4.4 Aktivnosti	50
ZAKLJUČEK	53
VIRI	54
PRILOGE	
Učni list 1: Drevo rešitev	56
Učni list 2: Trditve za aktivnost 1 – globalno učenje	57
Tabela 1: GreenComp kompetence: Primeri za uporabo v učilnici	58
Učni list 4 (4.1 in 4.2: Kartončki za aktivnost 7)	62

Ustvarjanje globalne učilnice ali globalnega učnega prostora

V globalnem svetu ljudje postajamo vse bolj povezani, lažje potujemo po svetu, imamo večji dostop do informacij, delimo in izmenjujemo ideje preko spleta, smo bolj v stiku z medkulturnostjo, globalizacija pa lahko tudi spodbuja osebni in družbeni razvoj. Hkrati globalizacija tudi povečuje stopnjo razkoraka med državami z višjo gospodarsko zmogljivostjo in državami z nižjimi in srednjimi dohodki, povečuje revščino, spodbuja prisilne selitve, podnebne spremembe, izčrpavanje naravnih virov ter onesnaževanje. Zaradi vseh razsežnosti globalizacije je pomembno, da vemo kaj je globalizacija, kako vpliva na nas kot posameznike, kako vpliva na družbo ter kako pogled in temo, ki se na tako pomemben način prepleta z našimi življenji v moderni dobi, vplesti v šolske kurikule, šolske načrte in materiale ter v šolske učilnice. Kot posledica pojava globalizacije se je v strukturi tako formalnega kakor tudi neformalnega izobraževanja začelo razvijati globalno učenje oziroma globalni učni prostor.

Globalno učenje (GU) ustvarja celostni pristop k učenju, pri katerem posameznik razvija in posebej miselnost, da je vsak posameznik enakovreden delček sveta in da vsako naše dejanje pušča odtis, ki ima svetovne razsežnosti. Tako se tudi v procesu izobraževanja učimo prevzemanja odgovornosti za svoja dejanja/družbena dejanja, razvijamo kritični pogled na svet, razumevanje različnih perspektiv/pogledov, razvijamo razumevanje in aktivno sodelovanje pri iskanju rešitev in sodelovanje za pravičnejšo, strpnejšo in bolj vključujočo družbo. Posameznik tako preko raznolikih metod poučevanja prepozna, doživlja, vrednoti in posebej izkušnje.

Namen tega priročnika je podati navdih, informacije ter konkretna orodja in pripomočke za nadaljnji razmislek, razpravo, iskanje rešitev in ustvarjanje idej in aktivnosti za številne učne

ure in šolske dejavnosti, pri katerih bi želeli učitelji/izobraževalci uporabiti pristope globalnega učenja, pri čemer namenjamo poseben poudarek tematiki in ciljem trajnostnega razvoja, varovanja okolja in enakosti spolov.

V prvem poglavju o **globalnem učenju** bomo osvetlili ozadje razvoja GU do te mere, da bomo razumeli cilje tovrstnega izobraževanja in poučevanja, ki nam tudi osvetli prepletenost s konceptom in cilji trajnostnega razvoja. Poglavju o GU so dodane tudi didaktične metode, ki jih lahko učitelji/izobraževalci uporabljajo za katerokoli temo učne ure ali šolske aktivnosti, ki ji želimo dodati globalne dimenzije in s tem ustvarjati globalni učni prostor. To poglavje naslavlja tudi vlogo učitelja/izobraževalca, ki postaja vse bolj razširjena v smislu ne samo ključnega akterja za prenašanje znanj, vrednot in veščin GU v najprej učencem, hkrati pa tudi ostalemu osebju šole, ampak se slej kot prej znajde tudi v vlogi mentorja in svetovalca, kar pa metode globalnega učenja vključujejo že v osnovi.

V drugem poglavju se bomo nato osredotočili na koncept **trajnostnega razvoja (TR)** ter na **cilje trajnostnega razvoja (CTR)**, ki so del koncepta GU. Razložili bomo ključne mejnike TR, saj smo na podlagi izkušenj zadnjih let pri delu z učitelji po Sloveniji¹ ugotovili, da se kljub vse večji aktualnosti k tej temi ne pristopa celostno in v širšem kontekstu in se jo dojema predvsem v povezavi z varovanjem okolja oziroma okoljsko trajnostjo (npr. eko šole, zdrave šole ...). V nadaljevanju se bomo osredotočili na dve prečni tematiki, ki spadata na področje trajnostnega razvoja ter določenih ciljev TR, in sicer na okoljsko trajnost in enakost spolov.

Tretje poglavje nam tako odpira temo **okoljske trajnosti**, ki razloži koncept trajnosti na okolj-

¹ Vir: arhiv zapisov Eyachew Tefera.

*Izobraževanje je
najmočnejše orožje,
ki ga lahko
uporabimo za
spremembo sveta.
Nelson Mandela*

ski ravni in s tem povezane izzive, v četrtem poglavju pa se osredotočimo na temo **enakosti spolov**, ki med drugim tudi ozavešča, da je na globalni ravni enakost spolov po regijah zelo različna ter da so današnje pravice bile izborjene in niso samoumevne.

Vsako poglavje v osnovi razloži temo, na kratko osvetli njen razvoj in zgodovinsko ozadje ter zakonodajno strukturo na globalni ravni ter nato še kje in kako se razvija in pojavlja na lokalni ravni (državna raven Slovenije). Nato doda smernice, kako te teme vplesti v učne ure in

učne aktivnosti kot dodano vrednost razširitve pri predmetih ali kot osrednjo temo učne ure. Vsakemu poglavju/temi so nato dodane tudi praktične aktivnosti, pri katerih učeči preko empiričnega in kognitivnega učenja poglobijo znanje o obravnavani temi. V priročniku se obravnavane teme povezujejo in prepletajo.

Želimo vam prijetno uporabo priročnika in veliko navdihujočih učnih ur in aktivnosti! Prav vi kot učitelji/izobraževalci ste namreč tisti, ki imate možnost sprožiti najmočnejše iskre za pozitivne spremembe v svetu.

Uvodnik je posvečen Eyachewu Teferi, neomajnemu zagovorniku človekovih pravic, raziskovalcu in glasniku globalne pravičnosti, ki je s svojim delom in življenjem navdihoval mnoge. Eyachew je s svojim globokim razumevanjem povezanosti med globalnim severom in jugom neprestano opozarjal na pomen vključujočega dialoga in sodelovanja. Njegov moto „Ne govorite o nas brez nas“ se je skozi leta razvil v „Ne odločajte o nas brez nas,“ kar izraža njegovo trdno prepričanje v pravičnost, enakopravnost in pomembnost glasov tistih, ki so pogosto preslišani.

Eyachew, hvala za tvojo neprecenljivo globalno perspektivo, za spodbujanje razmišljanja onkraj evrocentričnih okvirjev in za ustvarjanje prostora, v katerem so razmislek, akcija in izobraževanje vodila k osebnemu in družbenemu razvoju. Sadovi tvojega dela soustvarjajo ta priročnik.

Ekipa in sodelavci IAS

SLOVARČEK POMEMBNIH IZRAZOV

GLOBALNO UČENJE (GU)

Globalno učenje je celovito izobraževanje, ki ljudem omogoča kritičen razmislek o svetu in svojem mestu v njem in odpira oči in um za resničnosti sveta ter jih prebuja, da bi bilo mogoče uresničiti svet družbene in podnebne pravičnosti, vključujočnosti, dostojnega življenja za vse, miru, solidarnosti, enakosti in enakopravnosti, planetarne trajnosti in mednarodnega razumevanja, v katerem bi bilo več enakosti in človekovih pravic za vse. GU zajema širok spekter izobraževanja: od formalnega, neformalnega, priložnostnega, vseživljenjskega ter takega, ki širi pogled in je bistveno za transformativno moč in preoblikovanje izobraževanja.²

GLOBALNO DRŽAVLJANSTVO

Globalno državljanstvo je prostovoljna zaveza k družbenemu razvoju, ki temelji na spoštovanju in je tudi etični odziv na izzive, s katerimi se sooča človeštvo. Globalni državljan je tisti, ki se zaveda širšega sveta in prevzema odgovornost za svoja dejanja in ima aktivno vlogo v njem in v svoji skupnosti.

GLOBALNI IZZIVI

Globalni izzivi so kompleksne težave, ki vplivajo na celotno človeštvo, njihovo reševanje pa zahteva sodelovanje in usklajevanje med državami, organizacijami in posamezniki pri iskanju trajnostnih rešitev. Med ključne globalne izzive spadajo podnebne spremembe, revščina, socialna in ekonomska neenakost, zdravje in pandemije, migracije, izkoriščanje naravnih virov ter vprašanja globalne varnosti. Ti izzivi se med seboj prepletajo in zahtevajo celovit pristop, ki upošteva različne perspektive ter vključuje sodelovanje vseh akterjev pri iskanju rešitev za trajnostno prihodnost.

GLOBALNE KOMPETENCE

Globalne kompetence so znanja, spretnosti in vrednote, ki posameznikom omogočajo uspešno delovanje v medkulturnem in globaliziranem svetu. Te kompetence vključujejo razumevanje globalnih vprašanj, sposobnost kritičnega razmišljanja, sodelovanja z različnimi kulturnimi skupinami in empatije.

GLOBALIZACIJA

Globalizacija je proces, ki povečuje medsebojno povezanost in odvisnost držav, kultur in gospodarstev po vsem svetu, kar se odraža v povečanju pretoka blaga, storitev, kapitala, informacij in ljudi čez nacionalne meje. Ta pojav je posledica napredka v tehnologiji, komunikacijah in transportu, kar omogoča lažjo izmenjavo idej in virov ter krepi mednarodne odnose.

GLOKALIZACIJA

Glokalizacija je proces, ki združuje globalne in lokalne pristope, kar pomeni prilagajanje globalnih idej, izdelkov in praks lokalnim kulturnim, socialnim in ekonomskim razmeram. Ta koncept poudarja, da globalizacija ne poteka enotno, temveč se izraža skozi povezovalno in z dialogom z lokalnimi skupnostmi, kar vodi do ustvarjanja edinstvenih rešitev in praks, ki ustrezajo specifičnim potrebam in vrednotam teh skupnosti. Glokalizacija tako omogoča, da globalni trendi in inovacije postanejo bolj dostopni in relevantni za lokalno populacijo, hkrati pa ohranja in krepi lokalno identiteto in kulturo.

TRAJNOSTNI RAZVOJ

Trajnostni razvoj je pristop k razvoju, ki zadostuje potrebam sedanjosti, ne da bi pri tem ogrozil sposobnost prihodnjih generacij, da zadostijo svojim potrebam. Ta koncept vključuje celostno ravnotežje med ekonomskim, socialnim in okoljskim vidikom, kar pomeni, da si hkrati prizadeva za gospodarsko rast, socialno pravičnost in zaščito okolja. Trajnosten razvoj spodbuja trajnostne prakse, kot

² Definicija povzeta po Dublinski deklaraciji/Evropski deklaraciji o globalnem učenju do 2050, https://www.unesco.at/fileadmin/user_upload/final_GE2050-declaration.pdf.

so učinkovito upravljanje z naravnimi viri, zmanjšanje odpadkov, varovanje biotske raznovrstnosti ter krepitev socialne enakosti in vključevanja, to vse pa prispeva k dolgoročni blaginji družbe in planeta.

CILJI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Cilji trajnostnega razvoja so globalni standardi, sprejeti z namenom, da se doseže trajnostni razvoj na svetovni ravni do leta 2030. Ti cilji, ki jih je opredelila Organizacija združenih narodov, obsegajo 17 ključnih področij, kot so odprava revščine, boj proti neenakosti, zagotavljanje dostopa do kakovostnega izobraževanja, spodbujanje enakosti spolov, zaščita okolja in boj proti podnebnim spremembam. Vsak cilj vključuje specifične kazalnike, ki omogočajo merjenje napredka in uspešnosti v različnih državah.

GLOBALNA SOODVISNOST

Pojem globalna soodvisnost se nanaša na stanje, v katerem so države, ljudje in gospodarstva po vsem svetu medsebojno povezani in odvisni drug od drugega, kar pomeni, da odločitve, dogodki ali spremembe v eni regiji lahko pomembno vplivajo na druge regije. Globalna soodvisnost prinaša številne prednosti, kot so povečana trgovina, izmenjava znanja in kulturna obogatitev, hkrati pa prinaša tudi izzive, kot so širjenje kriz, podnebnih sprememb in drugih globalnih vprašanj.

GLOBALNO PARTNERSTVO ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ

Pojem pomeni sodelovanje med različnimi akterji, vključno z vladami, civilno družbo, zasebnim sektorjem in mednarodnimi organizacijami, z namenom spodbujanja trajnostnega razvoja in doseganja ciljev trajnostnega razvoja. Takšna partnerstva omogočajo izmenjavo znanja, virov in izkušenj ter prispevajo k oblikovanju inovativnih rešitev za kompleksne globalne izzive, kot so revščina, podnebne spremembe in socialna neenakost.

TRAJNOSTNA KULTURA

Trajnostna kultura je kultura, ki vključuje okoljsko trajnost in spodbuja človekovo dostojanstvo za vse. Nanaša se na način razmišljanja, vrednote in prakse, ki spodbujajo dolgotrajno zaščito okolja, socialno pravičnost in gospodarsko blaginjo.

OBNOVLJIVI VIRI ENERGIJE

Obnovljivi viri energije (OVE) vključujejo vse vire energije, ki jih zajemamo iz stalnih naravnih procesov, kot so sončno sevanje, veter, vodni tok v rekah, fotosinteza, zemeljski toplotni tokovi itd. OVE so viri, ki se obnavljajo in ohranjajo v naravi. Med te vire spadajo sončna energija, vetrna energija, hidroenergija, geotermalna energija in biomasa. Obnovljivi viri energije imajo pomembno vlogo pri zmanjševanju emisij toplogrednih plinov in boju proti podnebnim spremembam, saj so bistveno manj škodljivi za okolje v primerjavi s fosilnimi gorivi, kot so premog, nafta in zemeljski plin.

OKOLJSKA TRAJNOST

Pojem okoljska trajnost se nanaša na način delovanja, pri katerem človek minimalno vpliva na okolje in spodbuja dolgoročno dobrobit našega planeta preko ohranjanja naravnih virov ter ekosistemov, da imajo tudi prihodnje generacije enake možnosti za kakovostno življenje kot mi.

ENAKOST SPOLOV

Enakost spolov se nanaša na enako vrednost človeka kot pripadnika družbe ne glede na spol. Poleg pravne razsežnosti (ki jo naslavlja spolna enakopravnost) enakost spolov dodaja še družbeno razsežnost, ki se nanaša na družbeni položaj, na možnost udeležbe posameznikov in posameznic pri porazdelitvi družbenih dobrin, pri upravljanju javnih zadev ipd. Enakost spolov NE pomeni istosti.

SPOLNA ENAKOPRAVNOST

Spolna enakopravnost pomeni pravno enakost žensk, moških in nebinarnih oseb, kar vključuje enake pravice, dolžnosti in priložnosti vseh spolov na različnih področjih družbenega življenja, kot so izobraževanje, politično odločanje in trg dela.

NASILJE PO SPOLU

Nasilje po spolu opisuje različne vrste nasilja – fizično, spolno, psihološko, ekonomsko –, ki se pojavijo kot rezultat normativnih pričakovanj vlog, ki so povezane s spolom in razmerjem neenake moči med dvema spoloma znotraj konteksta specifične družbe. Nasilje po spolu vključuje posilstvo, spolni napad, intimno partnersko nasilje, spolno nadlegovanje, zalezovanje, prostitucijo in trgovino z ljudmi za spolne namere, prisilne poroke, častne umore in obrezovanje deklic.

SEKSIZEM

Seksizem je obnašanje, ki sloni na predsodkih in stereotipih družbenih vlog, ki so osnovani na spolu, ter tudi na diskriminaciji, ki je osnovana na spolu. Je tudi ideologija, ki podpira patriarhalne družbene strukture in prevlado ene skupine po spolu, ki se čuti superiorna v primerjavi z drugimi skupinami in s superiornostjo upravičuje oblike zatiranja in ustvarjanja neenakih pogojev ter je v večini primerov usmerjena proti ženskam in de-

klicam. Primeri seksizma so na primer šale, ki prikazujejo ženske kot seksualne objekte, manj inteligentne, in spolno stereotipiziranje.

SPOLNE NORME

Spolne norme so predstave in pričakovanja v družbi, ki narekujejo, kako naj bi se osebe obnašale v družbi glede na njihov spol.

SPOLNE VLOGE

Spolne vloge temeljijo na družbenih pričakovanjih, kaj je "žensko" in kaj "moško", in so vezane na spolne stereotipe in norme.³

SPOLNA DISKRIMINACIJA

Spolna diskriminacija je neenako ali negativno obravnavanje posameznika ali posameznice zaradi njegovega/njenega spola.

SPOLNI STEREOTIPI

Spolni stereotipi so posplošene značilnosti in predstave, za katere se verjame, da so tipični za določen spol. Spolni stereotipi lahko omejujejo tako razvoj naravnih talentov in sposobnosti žensk in moških ter nebinarnih oseb kot njihove izobraževalne in karijerne izkušnje in življenjske priložnosti nasploh. Primeri:

³ <https://ljubljana.cityoflearning.eu/storage/content/ml8dku-0nuk4bpt78ls45hd6umt8h9tg2.pdf>.

- osebnostne lastnosti: ženske so bolj čustvene, iracionalne, moški so bolj samozavestni in agresivni, moški ne jokajo;
- obnašanja doma: ženske skrbijo za otroke, kuhajo, čistijo, moški prinašajo denar in popravljajo hišo;
- izbira poklica: ženske so učiteljice in medicinske sestre, moški so piloti, zdravniki in inženirji;
- fizični videz: ženske so krhke in graciozne, imajo dolge lase, moški so visoki in mišičasti, imajo kratke lase.

HOMOFBIJA

Homofobna diskriminacija je vsaka kršitev načela enakega obravnavanja, enakih možnosti, negativno razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali postavljanje v neenak položaj na podlagi spolne usmerjenosti. Homofobija je odraz predsodkov in diskriminacije do oseb, ki jih romantično in/ali spolno privlači o osebe istega spola.

TRANSFBIJA

Transfobna diskriminacija je vsaka kršitev načela enakega obravnavanja, enakih možnosti, negativno razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali postavljanje v neenak položaj na podlagi spolne identitete. Transfobija je odraz predsodkov in diskriminacije do oseb, katerih spolna identiteta se razlikuje od biološkega spola.

SPOLNA USMERJENOST

Spolna usmerjenost nam pove, do koga čutimo fizično in/ali romantično privlačnost, imamo intimne in spolne odnose – lahko z osebami drugega, istega ali več kot enega spola.

SPOLNA IDENTITETA

Spolna identiteta je odraz našega notranjega doživljanja lastnega spola. Lahko se ujema z biološkim spolom ali pa tudi ne.

PRESEČNA DISKRIMINACIJA

Presečnost označuje preplet različnih vidikov posameznikove identitete, kot so rasa, spol, družbeni razred ali spolna usmerjenost, ki skupaj ustvarjajo edinstvene oblike diskriminacije ali privilegijev. Te presečne identitete povzročajo posebne oblike neenakosti, ki jih ni mogoče učinkovito nasloviti z obravnavanjem vsake kategorije identitete ločeno, saj gre za nove, prepletene izkušnje zatiranja ali privilegiranosti.

1 GLOBALNO UČENJE

1.1 Kaj je globalno učenje

V ospredju koncepta globalnega učenja (GU) je prepričanje, da živimo v svetu, ki je vse bolj povezan in globaliziran, kar zahteva nov pristop k izobraževanju.

Globalno učenje (GU) je torej izobraževalni pristop, proces učenja in delovanja, pri katerem se pridobiva znanje o globalnih temah, kot so migracije, medkulturnost, podnebne razmere, trajnostni razvoj, enakost spolov, svetovno gospodarstvo in sistemske spremembe ter s tem povezanimi globalnimi izzivi. GU spodbuja pridobivanje znanja in razumevanja ter razvoj veščin, stališč in vrednot za aktivno naslavljanje in reševanje globalnih izzivov z namenom ustvarjanja bolj pravičnih, solidarnih in trajnostnih ekonomskih, socialnih in okoljskih razmer v družbi.

Koncept globalnega učenja se je izoblikoval v začetku tisočletja, ko je bila sprejeta Maastrichtska deklaracija o globalnem učenju, ki je leta 2002 postavila uradne temelje za razumevanje in izvajanje GU. Ta deklaracija opredeljuje globalno učenje kot večplasten koncept, ki zajema izobraževanje za razvoj, človekove pravice, trajnostni razvoj, mir, preprečevanje konfliktov ter medkulturno izobraževanje. Skladno s tem globalno učenje ne ponuja le vpogleda v globalne izzive, ampak tudi spodbuja razumevanje in aktivno sodelovanje pri iskanju rešitev na globalni in lokalni ravni ter razvijanje vizije za boljšo prihodnost z večjimi možnostmi za vse. S tem učeči razvijajo kompetence na višjih taksonomskih ravneh.

Smernice za globalno učenje, ki jih je izdal Center Sever-Jug Sveta Evrope leta 2008⁴, poudarjajo, da gre pri GU za učenje, ki spreminja in preoblikuje. GU namreč spodbuja:

- izražanje pogledov posameznikov – vsak posameznik je spodbujen, da izrazi svoje mnenje v varnem in vključujočem okolju;

- samoiniciativnost, samoangažiranost posameznika ter njeno/njegovo aktivno delovanje za družbeno, okoljsko, gospodarsko in podnebno pravičnost;
- sodelovanje, dialog in razumevanje med ljudmi pri naslavljanju globalnih izzivov;
- poudarjanje medsebojne povezanosti in sobivanja ljudi ter vpletenost vsakega posameznika v globalno dogajanje (razumevanje, da delovanje enega posameznika na enem koncu sveta vpliva na ljudi na drugem koncu sveta);
- kritično in ustvarjalno razmišljanje o kompleksnih družbenih, okoljskih, političnih in gospodarskih vprašanjih, ki odpirajo možnosti za nove poti razmišljanja in delovanja;
- razumevanje in kritično presojanje povezav med globalnimi sistemi in lastnim lokalnim kontekstom;
- prevzemanje odgovornosti posameznikov kot dejavnih zastopnikov družbe;
- participativni proces odločanja na vseh ravneh, ki omogoča krepitev medsebojnega poznavanja in kolektivnega samozavedanja;
- občutek pripadnosti posameznika lokalni in širši skupnosti;

⁴ <https://rm.coe.int/168070eb93>.

- človeško dostojanstvo kot osrednjo vrednoto;
- konstruktivno in nenasilno naslavljanje in odpravljanje konfliktov s spodbujanjem razumevanja različnih kultur in ljudi (posledično tudi sebe) kot dinamičnih akterjev;
- aktivno državljanstvo in globalno drža-

vljanstvo ter razvoj posameznika v aktivnega globalnega državljana.

GU spada tudi med cilje trajnostnega razvoja (CTR), k uresničevanju teh pa se je zavezala tudi Slovenija. V Agendi za trajnostni razvoj do leta 2030 je zapisano da je treba:

“Do leta 2030 poskrbeti, da bodo vsi učenci pridobili znanje in spretnosti, potrebne za spodbujanje trajnostnega razvoja, tudi z izobraževanjem o trajnostnem razvoju in trajnostnem načinu življenja, človekovih pravicah, enakosti spolov, spodbujanju kulture miru in nenasilja, državljanstvu sveta (t.j. global citizenship) ter spoštovanju kulturne raznolikosti in prispevka kulture k trajnostnemu razvoju.” (CTR, podcilj 4.7.)

Globalno izobraževanje je celovito izobraževanje, ki ljudem omogoča kritičen razmislek o svetu in svojem mestu v njem in ljudem odpira oči in um za resničnosti sveta ter jih prebuja, da bi bilo mogoče uresničiti svet družbene in podnebne pravičnosti, vključujočnosti, dostojnega življenja za vse, miru, solidarnosti, enakosti in enakopravnosti, planetarne trajnosti in mednarodnega razumevanja, v katerem bi bilo več enakosti in človekovih pravic za vse. GU zajema širok spekter izobraževanja: od formalnega, neformalnega, priložnostnega vseživljenjskega ter takega, ki širi pogled je bistveno za transformativno moč in preoblikovanje izobraževanja.

Evropska deklaracija o globalnem učenju do 2050

1.2 Globalno učenje v praksi/učilnici

Učenci, ki se učijo o trajnosti, postanejo bolj proaktivni v iskanju rešitev za aktualne izzive, kar je ključnega pomena za prihodnje generacije. V nadaljevanju bomo razložili nekaj pristopov GU ter izbrane metodologije GU.

1.2.1 Pristopi globalnega učenja

Pristop GU predstavlja presečni pristop učenja vseh predmetov, kar pomeni, da lahko principe učenja in pristope globalnega učenja uporabite pri kateremkoli predmetu, temi ali učni uri. Je v učeče usmerjen pristop, ki deluje na treh ravneh, v vsem procesu pa je pomembna vloga učitelja/izobraževalca.

V učeče se usmerjen pristop

Globalno učenje je v učeče se usmerjen pristop izobraževanja, pri katerem učitelj deluje kot organizator znanja in spodbujevalec, učeči pa so soustvarjalci učnega procesa, ki raziskujejo, izrazijo svoja mnenja, stališča, iščejo zaključke, reflektirajo učni proces in iščejo rešitve in izboljšave. Poleg tega, da so učeči soustvarjalci učnega procesa, deluje motivacijsko na učeče tudi to, da se pri GU obravnavajo aktualne vsebine, ki so bolj oprijemljive, predstavljive in tako tudi razumljive. Učeči se tako dobijo sposobnost kritičnega in kreativnega razmišljanja, predvsem se naučijo poslušati in spoznavajo, da imamo ljudje različna mnenja, poglede in ideale. V nadaljevanju opisujemo sedem korakov pristopa globalnega učenja.

- 1 Namesto da izobraževalec/učitelj deluje kot vodja, ki učencem predaja znanje enosmerno, raje deluje kot povezovalec in usmerjevalec, ki predlaga temo ter priskrbi nekaj osnovnih informacij. Priporočljivo je, da se pri globalnem učenju obravnavajo aktualne vsebine na globalni in lokalni ravni.
- 2 Učeči nato sami raziščejo vsebine tako, da zbirajo informacije iz različnih virov iz lokal-

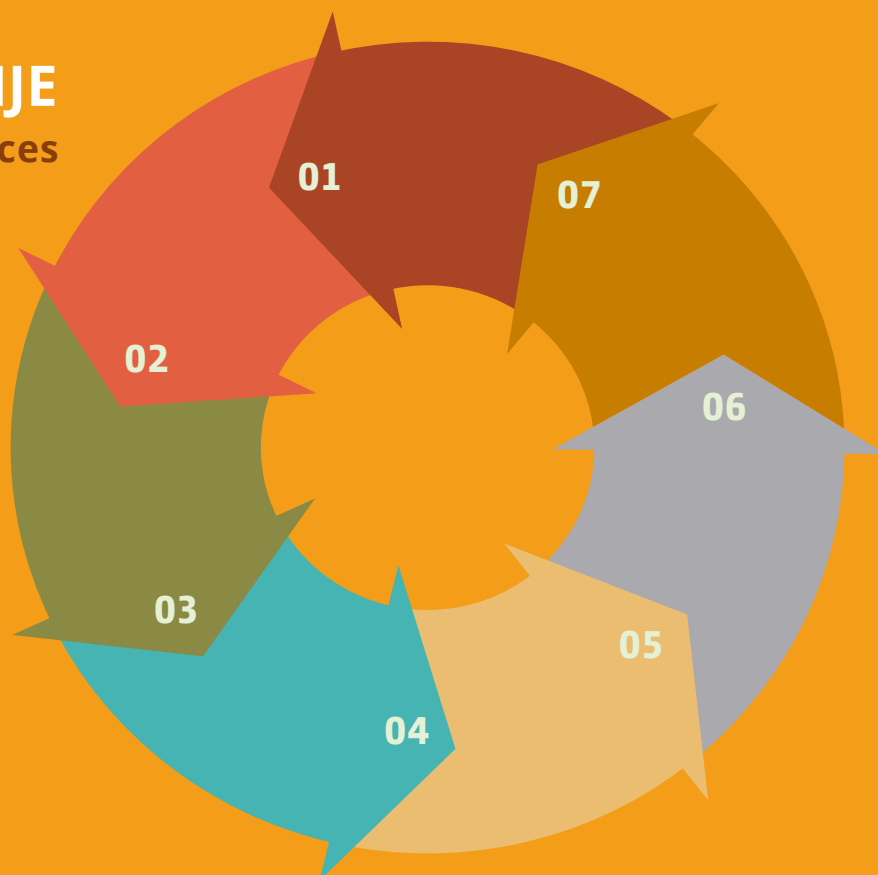
nega okolja ter tudi na globalni ravni. Izobraževalec deluje pri tem koraku kot usmerjevalec in spodbuja kritični pristop učencev do verodostojnosti virov ter jih spodbuja, da postanejo pozorni na načine podajanja informacij s strani različnih medijev.

- 3 V naslednjem koraku lahko učenci pri skupinskem delu še zbirajo informacije, lahko pa se že povežejo v sodelovanje pri razvijanju argumentov.
- 4 Učenci nato razvijajo argumente o obravnavani temi, pri čemer upoštevajo različne dimenzije, kategorije obravnavane teme, geografsko razsežnost in so usmerjeni k iskanju rešitev na način, da se zavedajo prepletenosti sveta ter tudi njegove protislovnosti in negotovosti.
- 5 Zatem učenci izrazijo svoje poglede, argumente, razmišljanja poslušalcem (drugemu delu učencev). Učitelj/izobraževalec podaja komentarje in usmerja.
- 6 Naslednji korak je vključitev v razpravo, ki je osnovana na kritičnem mišljenju, različnih pogledih in izkušnjah ter predlogih rešitev za globalni izziv. Tukaj je pomembno tudi prakticiranje dialoga, ki vsebuje dejavno poslušanje in spoštovanje mnenj drugih ter konstruktivno prepričljivost.
- 7 Na koncu se dodeli čas za refleksijo in vrednotenje tega, kar so se naučili – kaj je bilo učencem všeč in kaj ne, kaj so se novega naučili ter kaj bi naslednjič naredili drugače.

Shema: proces globalnega učenja⁵

GLOBALNO UČENJE

V učeče se usmerjen proces

01 Izobraževalec se postavi v vlogo povezovalca in usmerjevalca

Izobraževalec predlaga vsebino in priskrbi nekaj osnovnih informacij

02 Učeči se raziščejo vsebine

Mladi raziskujejo, zbirajo informacije in znanje. Izobraževalec lahko usmerja ter sprašuje o verodostojnosti informacij. Usmerja, da raziščejo probleme v lokalnem okolju in globalno.

03 Timsko delo

Delo v skupini spodbuja sodelovanje, delitev dela, iskanje kompromisov ...

04 Učeči se razvijajo argumente

Mladi se poglobijo v temo. Pri razvijanju argumentov jih usmerjajte in spodbujajte, naj upoštevajo različne dimenzije problema, njegove geografske razsežnosti, vpetost posameznika v problem ter naj se usmerijo v iskanje rešitev.

05 Učeči se predstavijo svoje poglede

Zelo pomemben korak je, da mladi dobijo možnost izraziti svoje poglede, razmišljanja poslušalcem. Da jih pri tem spodbujamo, jim tudi podajamo komentarje, ki pa naj temeljijo na usmerjanju.

06 Vključitev v razpravo

Razprava naj temelji na kritičnem mišljenju, izkušnjah, različnih pogledih.

07 Učeči se ocenijo, kaj so se naučili

Za zaključek si vedno vzemite čas za razmislek o samem učnem procesu, vsebini, kaj jim je bilo všeč in česa niso marali, kaj bi naslednjič naredili drugače.

⁵ IAŠ predstavitev GU

Tri ravni GU za razvoj globalnih kompetenc

Pristop globalnega učenja deluje na treh ravneh, in sicer na ravni a) znanja in razumevanja oz. na kognitivni ravni (glava), b) (ob)čutenja oz. na ravni razvijanja odnosa (srce), ki vsebuje vrednote in stališča in c) delovanja oz. procesa (roka), ki ne zajema zgolj razvijanja veščin, temveč tudi njihovo aktivno uporabo in udejanjanje v praksi.

Raven znanja in razumevanja se osredotoča na kognitivni vidik učenja. GU podaja informacije o globalnih temah in izzivih na področju izobraževanja za razvoj, človekovih pravic, trajnostnega razvoja, miru, preprečevanja konfliktov ter medkulturnega dialoga in drugih aktualnih temah. Ta raven vsebuje informacije in njihovo razumevanje globalnih tem, njihovih značilnosti, prepletenosti s preostalimi globalnimi temami, izzivi, povezanimi s to temo, ter povezanosti z aktualnimi dogodki na globalni in lokalni ravni.

Na ravni (ob)čutenja se spodbuja razvijanje empatije, čustvene inteligence in medkulturnega razumevanja. Učeči se prepoznajo etične in čustvene vidike globalnih izzivov, kar jih spodbuja k sočutju in odgovornosti za dobrobit drugih. Gre za razumevanje, kako globalne težave vplivajo na življenja ljudi in okolje, kar spodbuja osebni čustveni odziv ter odgovornost za ukrepanje. Ta raven vključuje tudi odprtost do raznolikosti in pripravljenost za spoštovanje različnih kultur, vrednot in perspektiv. Sem spadajo občutek za pravičnost, občutek identitete, občutek za enakost, spoštovanje človekovih pravic in raznolikosti, samospoštovanje in dobra samopodoba, družbena in okoljska odgovornost, odprtost, solidarnost, ustvarjalnost, prakticiranje aktivnega in globalnega državljanstva, nenasilje, vključujočnost in empatija (kot občutenje).

Raven delovanja vključuje aktivno udejstvovanje in pripravljenost za ukrepanje na podlagi pridobljenega znanja in čustvenega angažmaja. Poudarek je na praktičnem delu – kako lahko posamezniki prispevajo k reševanju globalnih problemov. Učeči se razvijajo spretnosti

za družbeno angažiranost, kot so kritično mišljenje, sodelovanje, komunikacija in reševanje problemov. Gre za spodbujanje k aktivnemu prispevanju k spremembam s prostovoljstvom, zagovorništvom, spremembami vsakodnevnih navad in politično participacijo.

GU učečim podaja tudi veščine, ki jih nato uporabljajo v vsakodnevem življenju, v medosebnih odnosih, odnosih v skupnosti in pri karieri/delu. To so kritično in kreativno razmišljanje, empatija (kot veščina razumevanja občutljivosti stališč in občutkov drugih), samozavedanje in razmislek, komunikacija, reševanje sporov, obvladovanje kompleksnosti in negotovosti, sprejemanje odgovornosti, refleksija in samo-regulacija.

Vloga učitelja oziroma izobraževalca

Vloga učitelja/izobraževalca pri GU je zelo pomembna, saj učitelj/izobraževalec prenaša vrednote, znanja in veščine GU na učeče. Motivacija za poučevanje GU je prepričanje učiteljev/izobraževalcev, da ima njihovo poučevanje vpliv na oblikovanje boljšega sveta.

Učitelj/izobraževalec po principu GU ima tudi sam odgovornost in je tudi sam zgled vrednot GU. Vse, kar počnemo v šoli oz. učnem okolju, namreč pošilja sporočila, zato moramo biti zgled vrednot, ki jih želimo spodbujati. Če na primer želimo potrditi prepričanja o enakosti vseh ljudi in pomembnosti poštenega in spoštljivega ravnanja z vsemi, moramo zagotoviti, da učni procesi ter odnosi med učenci in učitelji odražajo in krepijo te vrednote.

Za učenje mora učitelj/izobraževalec ustvariti varen in spodbuden prostor za učenje, v katerem bo vsak učeči se imel občutek samozavesti in pripadnosti preko različnih vključujočih, kreativnih dejavnosti, ki upoštevajo želje, potrebe, kulturno ozadje in osebnost učencev (Smernice). Pomembno je tudi razumevanje učeče se skupine glede na starost, število udeležencev, družbeno in kulturno raznovrstnost v povezavi z izbranimi temami. Dobro je biti pozoren tudi na to, kako se učeči v učnem procesu počuti-

jo, kako se obnašajo drug do drugega ter kakšen odnos imajo do izobraževalca. Pomembno je tudi, da učitelj/izobraževalec predaja GU na način, ki je najbolj ustrezen kontekstu in dinamiki učne skupine. To pomeni, da zna opaziti etnične, verske, razredne, spolne in družbeno-ekonomske ter kulturne razlike, ki pridejo do izraza v dialogu med učenci in se lahko nato obravnavajo kot teme za razpravo o možnih rešitvah, ter da zna ustrezno usmerjati GU aktivnosti.

GU ni dodatni predmet in ne uvaja novih vsebin, ampak deluje preko presečnega pristopa k vsem disciplinam. To pomeni, da učenja, pristope in metode GU lahko uporabite pri kateremkoli predmetu ali učni uri.

1.2.2 Metode globalnega učenja

Pri GU se uporabljajo številne participativne metode poučevanja in učenja. Te metode niso uporabljene samo za globalno učenje, vendar, kot že omenjeno, lahko v povezavi z globalno perspektivo spodbujajo globalno razumevanje pri katerikoli temi ali učnem predmetu. Krepijo spretnosti učečih, kot so kritično mišljenje, spraševanje, komunikacija in sodelovanje, ter jim omogočajo tudi raziskovanje, razvijanje in izražanje lastnih vrednot in mnenj, hkrati pa jih spodbujajo, da prisluhnejo in spoštljivo sprejemajo stališča drugih. To je pomemben korak k temu, da učeči sprejemajo ozaveščene odločitve o tem, kako bodo obravnavali globalna vprašanja in kako bodo ukrepali. Cilj aktivnosti globalnega učenja so aktivni in globalno odgovorni državljani in skupnosti, ki lahko s svojim delovanjem prispevajo k bolj pravični družbi in k trajnostnemu razvoju.⁶ Z vsako metodo se povezujejo globalni izzivi in lokalne in aktualne tematike, učeče pa se spodbudi k iskanju konkretnih rešitev in dejanjem v lokalnem okolju (**“glokalizacija”**).

Nekaj primerov participatornih metod GU

- razprave in debate,
- simulacije, igre, igranje vlog – z učenci pride tukaj v poštev na primer uporaba metode gledališča zatiranih, kjer skupina učencev izbere zgodbo, ki prikazuje, kako se glavni junak sooča z izzivi pri obravnavani temi (na primer okoljske spremembe ali kršenje človekovih pravic), nato to zgodbo učenci dvakrat odigrajo, ostali učenci, ki so v publiki, pa lahko pri drugi izvedbi vskočijo namesto glavnega junaka, ter predlagajo konkretne rešitve, kako reagirati drugače v duhu razrešitve izziva,
- aktivnosti za prebijanje ledu (**“ice-breakers”**) ali vnašanje dodatne energije (**“energizers”**),
- viharjenje možganov,
- skupinsko reševanje problemov,

- izmenjava izkušenj,
- dejavnosti, povezane z vzroki in posledicami,
- dejavnosti participativne umetnosti (plesna glasbena/performativna/gledališka predstava ali igra, pri kateri je publika povabljen k soustvarjanju predstave),
- umetniške dejavnosti – glasba, ples ali aktivnosti, ki izhajajo iz pripovedk in zgodb, likovne umetnosti,
- uporaba ikonografije (fotografije, filmi, kolaži, stripi, risbe).

GU spodbuja tudi aktivnosti in učenje izven šolske učilnice, kot so na primer obiski dogodkov (na primer medkulturni ali z globalno tematiko), obisk ali izvedba zunanjih aktivnosti, ki so trajnostno, družbeno in okoljsko naravnani (na primer sajenje dreves, obisk doma za ostarele ...), ter vključevati ljudi, ki prihajajo iz drugih držav, religij, kultur.

Že zgoraj smo zapisali, da GU temelji predvsem na participatornih in izkustvenih metodah, v nadaljevanju bomo opisali štiri metode, s katerimi lahko obravnavate katerikoli globalni izziv.

Metoda preizpraševanja

Metoda preizpraševanja učečim pomaga prepoznati in postaviti različne vrste vprašanj in razmisliti o njihovih prednostih ter na tak način razmišljati globlje kot le o površinskih vtisih. Učeči se s pomočjo preizpraševanja iščejo vzroke za vsako težavo.

Učeče se spodbuja, da preverijo svoje predpostavke, pri čemer jim lahko učitelj/izobraževalec pomaga tako, da jih nenehno sprašuje **“Zakaj?”** ali **“Kaj s tem misliš?”** Pomembno je poudariti, da s tem spodbujamo razmišljanje in rezultati niso pravilni in nepravilni odgovori. Za spodbujanje vprašanj učencev so tukaj koristni slike in artefakti, učeče se tudi spodbudi, da razlikujejo med vprašanji o preverljivih dejstvih in vprašanji, katerih odgovori vključujejo prepričanja ali mnenja, bodisi etična, moralna, politična ali duhovna. To je lahko zelo učinkovit način povezovanja lokalnega in globalnega z malo ali

⁶ Vir: Publikacija o globalnem učenju v Sloveniji (Sloga, 2010); Smernice za globalno izobraževanje (Center Sever-Jug Sveta Evrope, 2008), Trocair, 2009.

nič učiteljevega usmerjanja, razen z nenehnim postavljanjem vprašanj, ki se začnejo z besedo **“zakaj”**.

Potek metode

Način: najbolje je metodo izvajati v parih ali trojicah ali kot dejavnost za razpravo z vsemi udeleženci.

Materiali: poster papir, samolepilni lističi in pisala.

- 1 Vprašanje vpišite v polje na levi strani. Nato udeležence prosite, naj pomislijo na vse neposredne razloge za to vprašanje. Ti naj bodo zapisani (ali narisani) v okencih v sosednjem stolpcu, ki so s puščicami povezani z okencem, v katerem je vprašanje.
- 2 Učeče prosite, naj razmislijo o možnih razlogih za ta prvi sklop razlogov. Vsak razlog ima

lahko več kot en dejavnik. Postopek ponovite tolikokrat, kolikor je mogoče, in vsakič začnite nov stolpec na desni strani prejšnjega. Končni rezultat je diagram poteka, ki poudarja zapletenost vprašanja in različne stopnje vzročnosti. Učeče lahko pozovete, naj razlikujejo med povezavami, ki jih lahko podkrepijo z dokazi, in tistimi, ki jih ne morejo.

- 3 Ko se je proces potekal vsaj trikrat ponovil, si oglejte polja na desni strani in udeležence spodbudite, da se vprašajo: **“Ali je pravično, da se to dogaja?”** in **“Kaj je mogoče storiti, da se stvari spremenijo?”**

Nasvet: Glede na časovno omejitev časovno razdelite korake. Za vsako vprašanje porabite 5–10 minut. Aktivno spremljajte potek. Vsaki skupini dajte prostor za predstavitev svojega dela in refleksijo.

Primer:

Metoda "Drevo rešitev"

Drevo rešitev je metoda strukturiranja raziskave, ki učeče spodbuja k raziskovanju vzrokov, posledic (ali simptomov) in rešitev določenega vprašanja.

Potek metode

Način: aktivnost je najbolje izvajati v skupinah, lahko pa jo opravi tudi vsak posamezno.

Materiali: delovni list in samolepilni lističi.

- 1 Učeči narišejo obris sadnega drevesa.
- 2 Deblo označijo z izbranim globalnim problemom.
- 3 Korenine označijo z vzroki problema.
- 4 Veje označijo s posledicami (ali simptomi) problema.
- 5 Plodove pa označijo z možnimi rešitvami problema.

To aktivnost lahko učeči izvedejo preden začnejo raziskovati vprašanje, da predstavijo, kaj že vedo, ali pa ob koncu raziskave, da predstavijo svoje ugotovitve. To metodo lahko izvedejo tudi pred in po raziskavi ter barvno označijo, kaj so zapisali prej in kaj kasneje, ter tako tudi vizualizirajo spremembe pred in po.

Primer:

Deblo: neenakost spolov

Korenine: patriarhalna družba

Veje: neenake plače, neenake pravice ...

Sadje: ozaveščanje, spreminjanje zakonodaje, podporne skupine za ženske ...

Metoda "Kolo posledic"

Kolo posledic je vrsta miselnega vzorca, ki lahko udeležencem pomaga razmisliti o posledicah nekega dogodka, dejanja ali vprašanja. Poleg povezovanja vzrokov in posledic lahko kolesa posledic učečim pomagajo razumeti globalni pomen lokalnih dejanj in lokalni pomen globalnih vprašanj ali trendov.

Potek metode

Način: aktivnost lahko izvajate individualno, v majhnih skupinah ali z vsemi udeleženci.

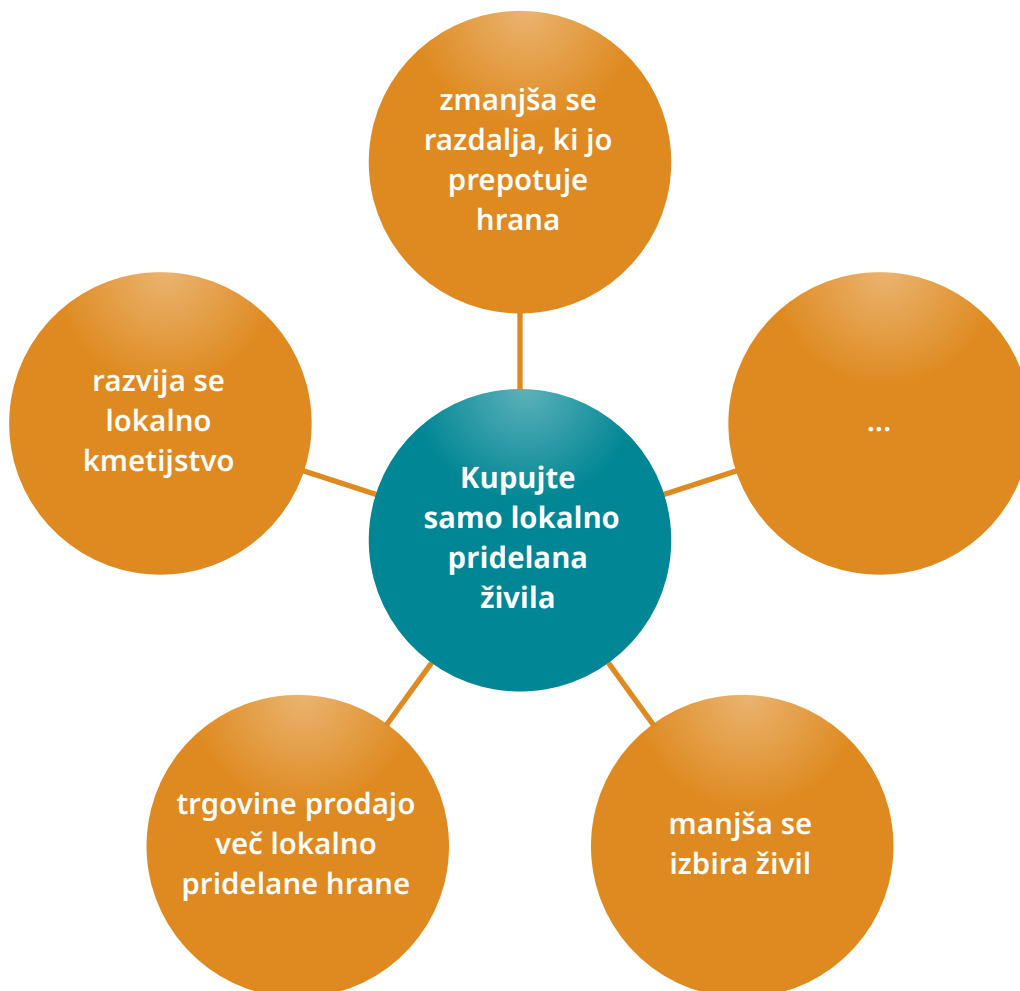
Materiali: poster papir, flomastri, samolepilni lističi.

- 1 Glavni dogodek ali dejanje napišite v krog na sredini lista.
- 2 Udeleženci zapišejo vsako neposredno posledico dogodka v drug krog, ki je z eno črto povezan z glavnim krogom. Udeleženci poskušajo najti čim več neposrednih posledic. Te

morajo biti razporejene v krogu okoli glavnega kroga.

- 3 Udeleženci nato razmislijo o posledicah posledic. Te so ponovno zapisane v krogih, povezanih z neposrednimi posledicami in tako naprej. Učenci lahko vsak krog obarvajo glede na to, ali je posledica dobra ali slaba.
- 4 Skupaj z udeleženci preverite njihove predpostavke in jih vprašajte, ali so upravičene. Z udeleženci se pogovorite, kako lahko izvedo več o dejstvih.
- 5 Nadaljnja razprava lahko vključuje poglobljeno obravnavo nastalih vprašanj in spodbuditev udeležencev k razmišljanju o tem, kaj bi lahko storili, da bi prekinili verige negativnih posledic.
- 6 Na koncu še spodbudite refleksijo učnega procesa.

Primer:

Metoda "Zamišljanje prihodnosti"

Zamišljanje prihodnosti učence spodbuja, da predvidevajo naslednje korake glede določenega globalnega izziva. Ko predvidevajo potek naslednjih korakov izziva, se naučijo predvidevati in razločevati med verjetno prihodnostjo in zaželeno prihodnostjo ter vnašati svojo vizijo prihodnosti, povezano s tem izzivom. Ko učeči zapišejo želeno prihodnost, so spodbujeni, da razložijo razlike med verjetno in zaželeno prihodnostjo ter identificirajo korake, ki so potrebni za uresničitev želene resničnosti. Učitelj/izobraževalec spodbuja pozitivno naravnost učencev glede tega, kakšen svet oz. družbo si želimo, in razmislek o potrebnih korakih za doseganje želene prihodnosti. Pri tem je pomembno, da se spodbudi razmislek o aktivnostih, s katerimi lahko učenci sami vplivajo na oblikovanje prihodnosti.

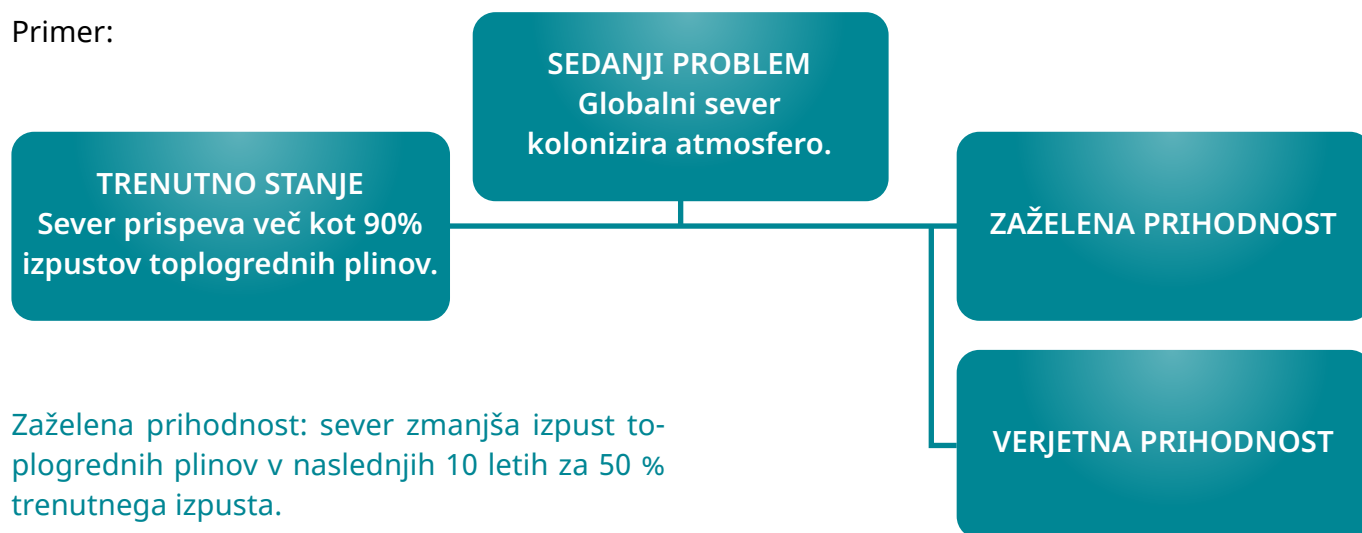
Potek metode

Način: aktivnost lahko izvajate individualno, v majhnih skupinah ali z vsemi udeleženci.

Materiali: poster papir, flomastri, samolepilni lističi.

- 1 Najprej učenci identificirajo trenutno stanje globalnega izziva.
- 2 V naslednjem polju učenci označijo, kaj je sedanji problem glede na trenutno stanje.
- 3 Nato zapišejo, kakšna prihodnost je glede na stanje najbolj verjetna in kakšno prihodnost bi si želeli.
- 4 Sledi pogovor o tem, kako je mogoče doseči želeno prihodnosti – kakšni bi lahko bili koraki in kaj lahko za to učeči naredijo v vsakodnevem življenju v lokalni skupnosti.

Primer:

Zaželena prihodnost: sever zmanjša izpust toplogrednih plinov v naslednjih 10 letih za 50 % trenutnega izpusta.

Verjetna prihodnost: sever bo zmanjšal izpust toplogrednih plinov za 5 % ali pa ga sploh ne bo zmanjšal.

Koraki do zaželene prihodnosti: ozaveščanje lokalne skupnosti o tem izzivu, preverimo, kakšno je stanje v naši državi, preverimo, kako lahko sami v vsakodnevem življenju zmanjšamo izpust toplogrednih plinov, napišemo pobudo lokalni skupnosti, tovarnam ...

1.3 Aktivnosti

V tem poglavju opisujemo dve aktivnosti, ki se osredotočata na tematiko globalnega učenja in učencem na zanimiv in zabaven način predstavita, kaj je GU in katere vrednote vključuje.

Naslov aktivnosti	AKTIVNOST 1: GLOBALNO UČENJE
Čas trajanja	45 minut
Število udeležencev	5–30
Pripomočki/material	Poster papir Samolepilni lističi
Učno gradivo	Učni list 2 (v prilogi)
Namen delavnice	Spodbujati razumevanje koncepta globalnega učenja, ozaveščanje o medsebojni povezanosti sveta ter razvijanje empatije, kritičnega mišljenja in odgovornega odnosa do globalnih izzivov.
Cilj delavnice	Razvijati razumevanje globalnih izzivov ter spodbujati kritično mišljenje, medsebojno povezanost in odgovorno delovanje udeležencev v lokalnem in globalnem kontekstu.
Za katere predmete se uporablja aktivnost	Pri katerikoli učni uri, kjer želi učitelj obravnavati osnovne koncepte GU.
Potek	Učitelj/izobraževalec razdeli učence v skupine po 3–4 osebe, če je skupina manjša, lahko tudi po 2–3 osebe. (5 minut) Vsaka skupina dobi en učni list (glej Učni list 2 v prilogi) z 10 trditvami, ki opisujejo globalno učenje, in 10 trditvami, ki ne opisujejo globalnega učenja. Naloga vsake skupine je, da izbere, katerih 10 trditev opisuje globalno učenje. (5 minut) Vsaka skupina nato razporedi trditve v trikotnik tako, da za dno izbere 4 trditve, ki so za člane skupine najmanj pomembne, nad njimi zapiše 3 trditve, ki se jim zdijo manj pomembne, nato 2 trditvi, ki sta za člane skupine pomembni, in na vrhu zapišejo eno trditev, ki se jim zdi najpomembnejša. Učitelj poudari, da ni napačnih rešitev ter da so pomembni pogledi in argumenti učencev. (10 minut) Učenci nato po skupinah ostalim učencem predstavijo razporeditve ter argumente, zakaj so se kot skupina tako odločili. Ob branju trditev se zraven o vsaki tudi pogovorite – kaj pomeni trditev, takrat učitelj/izobraževalec tudi razloži definicijo in pomen globalnega učenja. (15 minut) Sledi kratka razprava o razlikah in podobnostih pri razporeditvah trditev ter kratka evalvacija. Učitelj/izobraževalec spodbuja konstruktiven dialog med učenci, ter razumevanje razlik v pogledih. (10 minut)

Naslov aktivnosti	AKTIVNOST 2: ŠOLSKI PRISPEVEK – VREDNOTE
Čas trajanja	80 minut – dve šolski uri in odmor
Število udeležencev	5–30
Pripomočki/material	Listki z napisanimi vrednotami: SPOŠTOVANJE, SOLIDARNOST, ODGOVORNOST, INTEGRITETA, ENAKOST, MIR, PRAVIČNOST, VKLJUČEVANJE itd. Zvezek za "globalni dnevnik" (izbirno oz. v primeru, da se načrtuje več aktivnosti na temo GU)
Učno gradivo	Shema 1 (str. 12)
Namen delavnice	Učencem predstaviti koncept globalnega učenja ter jih spodbuditi k razumevanju, raziskovanju in udeležanju ključnih vrednot GU.
Cilj delavnice	Cilj delavnice je učencem omogočiti, da prepoznajo pomen vrednot, kot so spoštovanje, solidarnost, odgovornost, enakost in mir, ter jih povežejo z njihovim osebnim, lokalnim in globalnim življenjem, hkrati pa razvijejo sposobnost kritičnega razmišljanja in kreativnega izražanja.
Za katere predmete/dejavnosti se uporablja aktivnost	V sklopu učne ure (na primer geografija, zgodovina, jezik), razredne ure ali pri interesnih dejavnosti.
Potek	Učitelj/izobraževalec predstavi koncept globalnega učenja s poudarkom na vrednotah (spoštovanje, solidarnost, odgovornost, integriteta, enakost, mir, pravičnost, vključevanje). Razloži, kaj je globalno učenje ter kakšne vrednote in stališča predstavlja in poudarja. (10 minut) Nato razdeli učence v pare, vsak par prejme listek z eno vrednoto. Listki naj bodo pripravljeni tako, da bosta imela vsaj dva para enako vrednoto. Vsak par ima 10 minut časa, da se pogovori in zapiše, kaj vse bi lahko zapisali o tej vrednoti za šolsko glasilo – zakaj je pomembna in kaj dobrega prinaša. Učitelj/izobraževalec usmerja učence, da pri opisu vrednote izhajajo iz sebe, nato razreda, šolskega okolja in lokalnega okolja (kraja, v katerem bivajo). (10 minut) Po 10 minutah vsi prekinajo z delom in vsak par pove samo, katero vrednoto je dobil na listku. Nato učitelj/izobraževalec pozove pare z isto vrednoto, da se združijo. Vsak par ima nato 3 minute časa, da izmenja, kaj so zapisali in naredi izbor. (10 minut) Nato vsaka skupina razišče, katere globalne učinke ima ta vrednota, ter primerja to vrednoto z drugimi državami (države drugih kontinentov ali države, ki jih poznajo iz filmov, družbenih omrežij, novic, knjig, risank). (15 minut) Nato skupina ustvari prispevek (lahko je članek, plakat, video ...) z naslovom Če bi vsi spoštovali ... (vrednota). (20 minut) Učence se povabi v refleksijo, da razmislijo kaj so izvedeli novega, in kako jim to lahko koristi v življenju. Spodbudite vsakega posameznika, da spregovori. (15 minut) Če boste med letom izvajali več tovrstnih aktivnosti, lahko učenci beležijo refleksije v njihov "globalni dnevnik", kamor lahko beležijo tudi stvari, ki so jih slišali, videli ...

2 TRAJNOSTNI RAZVOJ

2.1 Kaj je trajnostni razvoj

Ideja trajnostnega razvoja (TR) izvira iz spoznanja, da obstaja potreba po dolgoročnem ravnotežju med ekonomskim razvojem, družbenim blagostanjem in ohranjanjem okolja. TR tako predstavlja koncept, ki povezuje ekologijo, gospodarstvo in družbo ter išče rešitve, ki bodo koristne za vse tri vidike in za vzpostavljanje takšnih sistemov, ki bodo dolgoročno vzdržni in pravični za vse ljudi.

Koncept TR se je razvil v drugi polovici 20. stoletja kot odziv na naraščajoče okoljske in družbene težave, kot so onesnaževanje, izčrpavanje naravnih virov, socialna neenakost in revščina. Ta koncept se je razvijal in izpopolnjeval skozi več desetletij, pri čemer so ključne mejnike predstavljala poročilo Brundtlandine komisije, Agenda 21 in razvojni cilji tisočletja.

Eden ključnih mejnikov v razvoju ideje TR je bila objava poročila Brundtlandine komisije leta 1987. V tem poročilu se je prvič uporabil izraz „**trajnostni razvoj – razvoj, ki zadovoljuje potrebe sedanjih generacij, ne da bi ogrozil sposobnost prihodnjih generacij, da zadovoljijo svoje potrebe**“. Po tem poročilu se je koncept uveljavil in postal osrednji cilj številnih držav in mednarodnih organizacij. Poudaril je potrebo po uravnoteženju ekonomske rasti, družbenega blagostanja in okoljskega varstva. Leta 1992 je bil na konferenci Združenih narodov o okolju in razvoju (UNCED) v Riu de Janeiru sprejet akcijski načrt za trajnostni razvoj, poimenovan Agenda 21. Ta je poudarila vlogo lokalnih skupnosti, vlad, podjetij in civilne družbe pri uresničevanju trajnostnih ciljev ter okrepila miselnost „**deluj lokalno, misli globalno**“. Osredotočala se je na povezovanje okoljskih in razvojnih vprašanj ter izpostavljala, da bo večja pozornost, namenjena tem vprašanjem, vodila k izpolnjevanju osnovnih potreb, izboljšanju življenjskega standarda za vse, boljšemu varovanju in upravljanju ekosistemov ter varnejši in uspešnejši prihodnosti. Poudarjala je, da lahko le skupni ukrepi na lo-

kalni, nacionalni in svetovni ravni vodijo k TR. Z Agendo 21 je bilo oblikovano tudi globalno partnerstvo za trajnostni razvoj.

Leta 2000 so Združeni narodi na Vrhu tisočletja⁷ ratificirali Deklaracijo tisočletja ZN (milenijsko deklaracijo), ki so jo sprejele vse države članice ZN z namenom boja proti revščini v vseh njenih razsežnostih, kar je pomenilo nastanek razvojnih ciljev tisočletja (2000–2015) z osmimi cilji:

- 1 izkoreniniti skrajno revščino in lakoto,
- 2 doseči splošno osnovnošolsko izobrazbo,
- 3 spodbujati enakost spolov in opolnomočiti ženske,
- 4 zmanjšati umrljivost otrok,
- 5 izboljšati zdravje mater,
- 6 boj proti HIV/AIDS, malariji in drugim boleznim,
- 7 zagotoviti okoljsko trajnost in
- 8 globalno partnerstvo za razvoj.

V poročilu o razvojnih ciljih tisočletja za leto 2015 so ugotovili, da so ti cilji spodbudili najuspešnejše gibanje proti revščini v zgodovini.

Leta 2015 so članice ZN ratificirale Agendo 2030 – Agendo za trajnostni razvoj (2015–2030) s 17 cilji trajnostnega razvoja (CTR; angleško “**SDG – sustainable development goals**”), ki jo je sprejelo 193 držav.⁸ Cilji TR so razvojna agenda za obdobje po letu 2015 in skupni načrt sveta za odpravo skrajne revščine, zmanjšanje neenakosti in zaščito planeta do leta 2030. Leta 2015 jo je sprejelo 193 držav.⁹

Trajnostni razvoj se je od takrat razširil in postal ključno vodilo za oblikovanje politik na vseh ravneh, od lokalnih skupnosti do mednarodnih

7 Zbor Vrh tisočletja (Millennium Summit) je leta 2000 združil več kot 150 vodij držav iz celega sveta v New Yorku.

8 Vir: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/razvojno-sodelovanje/publikacije/Agenda_za_trajnostni_razvoj_2030.pdf.

9 Vir: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/razvojno-sodelovanje/publikacije/Agenda_za_trajnostni_razvoj_2030.pdf.

organizacij. Glavni cilj trajnostnega razvoja je zagotoviti, da sedanje generacije izboljšujejo kakovost svojega življenja, ne da bi pri tem ogrozile sposobnost prihodnjih generacij, da izpolnijo svoje potrebe. To se nanaša predvsem na

omejene količine virov, ki bi jih morali pravično porazdeliti in uporabljati premišljeno, in na varovanje okolja ter omogočanje ekonomske rasti in doseganja družbenega blagostanja tudi v prihodnjih generacijah.

Trajnostni razvoj pomeni navdihniti ljudi na vseh koncih sveta, da poiščejo rešitve, ki izboljšujejo kakovost življenja, ne da bi hkrati ohranili težave za prihodnost ali nepravično vplivali na življenje drugih ljudi. Mora biti dosti več kot recikliranje steklenic ali podarjanje denarja v dobrodelne namene. Gre za popolnoma drugačno razmišljanje in delovanje.

Teachernet, 2006

Sedemnajst ciljev trajnostnega razvoja (CTR)

Agenda 2030 – Agenda za trajnostni razvoj (2015–2030) definira 17 ciljev trajnostnega razvoja (SDG), ki so **“poziv vsem državam k ukrepanju za spodbujanje blaginje ob hkratnem varovanju planeta”**.¹⁰ Ti cilji postavljajo univerzalne standarde za razvoj in stremijo k temu, da skladno z odpravljanjem revščine potekajo strategije globalnega krepljenja gospodarske rasti in naslavljanja družbenih potreb, kot so izobraževanje, zdravje, socialna zaščita, zapo-

slitvene možnosti, ter naslavljanje podnebnih sprememb in varstva okolja.¹¹ Doseganje ciljev TR se meri s kazalniki za vsak cilj posebej in za vsako državo podpisnico. Statistike, ki kažejo uvrščenost držav glede izpolnjevanja ciljev, ter statistike glede napredka, stagnacije ali nazadovanja pri izpolnjevanju ciljev po letih pa je mogoče slediti na spletni strani Informacijskega centra trajnostnega razvoja **“SDG information centre”**.¹²

¹⁰ https://unis.unvienna.org/unis/sl/topics/sustainable_development_goals.html.

¹¹ https://unis.unvienna.org/unis/sl/topics/sustainable_development_goals.html.

¹² <https://dashboards.sdgindex.org/rankings>.

- Cilj 1** Odpraviti vse oblike revščine povsod po svetu.
- Cilj 2** Odpraviti lakoto, zagotoviti prehransko varnost in boljšo prehrano ter spodbujati trajnostno kmetijstvo
- Cilj 3** Poskrbeti za zdravo življenje in spodbujati splošno dobro počutje v vseh življenjskih obdobjih
- Cilj 4** Vsem enakopravno zagotoviti kakovostno izobrazbo ter spodbujati možnosti vseživljenjskega učenja za vsakogar
- Cilj 5** Doseči enakost spolov ter krepiti vlogo vseh žensk in deklic
- Cilj 6** Vsem zagotoviti dostop do vode in sanitarne ureditve ter poskrbeti za trajnostno gospodarjenje z vodnimi viri
- Cilj 7** Vsem zagotoviti dostop do cenovno sprejemljivih, zanesljivih, trajnostnih in sodobnih virov energije
- Cilj 8** Spodbujati trajnostno, vključujočo in vzdržno gospodarsko rast, polno in produktivno zaposlenost ter dostojno delo za vse
- Cilj 9** Zgraditi vzdržljivo infrastrukturo, spodbujati vključujočo in trajnostno industrializacijo ter pospeševati inovacije
- Cilj 10** Zmanjšati neenakosti znotraj držav in med njimi
- Cilj 11** Poskrbeti za odprta, varna, vzdržljiva in trajnostna mesta in naselja
- Cilj 12** Zagotoviti trajnostne načine proizvodnje in porabe
- Cilj 13** Sprejeti nujne ukrepe za boj proti podnebnim spremembam in njihovim posledicam
- Cilj 14** Ohranjati in vzdržno uporabljati oceane, morja in morske vire za trajnostni razvoj
- Cilj 15** Varovati in obnoviti kopenske ekosisteme ter spodbujati njihovo trajnostno rabo, trajnostno gospodariti z gozdovi, boriti se proti širjenju puščav, preprečiti degradacijo zemljišč in obrniti ta pojav ter preprečiti izgubo biotske raznovrstnosti
- Cilj 16** Spodbujati miroljubne in vključujoče družbe za trajnostni razvoj, vsem omogočiti dostop do pravnega varstva ter oblikovati učinkovite, odgovorne in odprte ustanove na vseh ravneh
- Cilj 17** Okrepiti načine in sredstva za izvajanje ciljev ter oživiti globalno partnerstvo za trajnostni razvoj.

Trije stebri (komponente) trajnostnega razvoja

Kot že omenjeno, TR vključuje tri temeljne stebre (komponente). Ti so:

- 1 **ekonomski steber**, ki se osredotoča na ustvarjanje blaginje in vzdržno gospodarsko rast, ki ne škoduje okolju ali prihodnjim generacijam (sem sodijo CTR št. 7, 8, 9, 17);
- 2 **družbeni (socialni) steber**, ki poudarja socialno pravičnost, enakost in izboljšanje kakovosti življenja za vse ljudi (sem sodijo CTR št. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 16,) in
- 3 **okoljski steber**, ki se osredotoča na ohranjanje narave, zmanjšanje onesnaževanja, trajnostno rabo virov in ohranjanje ekosistemov (sem sodijo CTR št. 12, 13, 14, 15).

Stebri TR se med seboj tudi prekrivajo in tako nastane v presečišču ekonomske in družbene (socialne) dimenzije ekonomsko-družbeni raz-

voj, ki med drugim naslavlja poslovno etiko, pošteno poslovanje, pravice zaposlenih. V presečišču družbene (socialne) in okoljske dimenzije je okoljsko-družben razvoj, ki zajema okoljsko pravičnost in smotrno uporabo naravnih virov. Tretje presečišče predstavlja okoljsko-ekonomski razvoj, kjer se naslavlja učinkovita raba energije, razvojna ekonomija in trajnostna uporaba obnovljivih virov.¹³

V zadnjih letih se dimenzije TR nadgrajuje z vključevanjem kulturne komponente. Kultura je mišljena v širšem pomenu in zajema vse vzorce človeškega vedenja, ki vključujejo mišljenje, izražanje, delovanje, institucije in artefakte. **Trajnostno kulturo** tako razumemo kot kulturo, ki vključuje okoljsko trajnost in spodbuja človekovo dostojanstvo za vse.

¹³ https://www.siq.si/nase-dejavnosti/certificiranje-organizacij/predstavitev/trajnostni_razvoj/.

2.2 Trajnostni razvoj v lokalnem okolju

V konceptu TR se je uveljavila miselnost **“misli globalno, deluj lokalno”**. Čeprav je pomembno razumeti globalne teme in izzive, povezane s TR, pa je TR dejansko možno prakticirati najprej v lokalnih okoljih, zato so lokalne trajnostne prakse izjemnega pomena. Dobre trajnostne prakse v lokalnem okolju spodbujajo skupnosti k večji odgovornosti in aktivnemu sodelovanju pri varstvu okolja, družbenem blagostanju in ekonomskem razvoju.

Trajnostni razvoj v praksi lahko opazimo marsikje okoli nas, tudi v lokalnem okolju v Sloveniji. Na različnih področjih različni deležniki v Sloveniji implementirajo principe TR v nameri doseganja CTR. Sem na primer spada zniževanje ogljičnega odtisa s strani tovarn in podjetij, uvajanje trajne finančne politike in trajnostnega poslovanja podjetij in bank, integralni koncept oskrbe in ravnanja z energijo v hotelih, uporaba reciklirane plastike pri stekleničenju ter recikliranega gradbenega materiala pri gradnji, razvijanje butičnega ter ekološkega turizma (ekoturizem), odpiranje trgovin z rabljenimi oblačili ter izmenjevalnice oblačil ter razvijanje kmetij z ekološko pridelavo hrane. Na ravni trajnostnega urbanega razvoja in mobilnosti se vpeljujejo alternativne rešitve glede uporabe avtomobilov, kot so na primer mestna kolesa na izposajo, označevanje cest ob šolah ter urejanje mestne infrastrukture, da so mesta prijaznejša in bolj vključujoča za vse občane (npr. lažja dostopnost do objektov, označevanje cest ob šolah).

K aktivnostim v duhu trajnostnega razvoja spada tudi vsa okoljevarstvena aktivnost v Sloveniji, aktivnosti, povezane s TR, pa se izvajajo tudi v šolskih institucijah (več o tem v poglavju 4.3). Tudi pri prakticiranju načel in vrednot TR lahko vidimo, da so dimenzije in različni vidiki TR povezani in prepleteni med seboj. Tako je na primer ekološka prehrana v šolah povezana z ekološko pridelavo hrane na kmetijah in s podpiranjem etičnega in pravičnega podjetništva teh kmetij. Tudi podjetje lahko na več načinov hkrati deluje trajnostno – na primer od pridobivanja recikliranega materiala do uporabe ekološko

pridelanega papirja v pisarnah in sodelovanja z lokalnimi ekokmetijami glede malic zaposlenih ter aktivnega vključevanja strank v pogovor o trajnosti in izobraževanja o njihovi vlogi pri tem.

Slovenija je z namenom doseganja CTR v letu 2017 na državni ravni sprejela Strategijo razvoja Slovenije 2030, ki predstavlja krovni razvojni okvir države za uresničevanje ciljev TR. Kljub počasnemu a konstantnemu napredku glede doseganja CTR, pa je pomembno, da Slovenija pri ustvarjanju trajnostnih politik in praks deluje še bolj čezsektorsko z različnimi deležniki, med katerimi so zelo pomembni tudi civilna družba, različne starostne skupine ter ranljive in marginalizirane skupine (npr. etnične manjšine, starostniki). Na tak način sledi tudi pomembnemu načelu vključujočnosti TR in GU.

V letu 2024 je bila Slovenija glede doseganja CTR glede na kazalnike CTR umeščena na 11. mesto na seznamu 167 držav. V zadnjih letih je bil viden napredek predvsem na področju odpravljanja vseh oblik revščine (cilj 1), ter na področju trajnostnih mest in naselij (cilj 11)¹⁴, v zadnjih sedmih letih pa se je povečal tudi delež kmetijskih zemljišč za ekološko pridelavo ter stopnja recikliranja komunalnih odpadkov.¹⁵

14 <https://dashboards.sdgindex.org/static/profiles/pdfs/SDR-2024-slovenia.pdf>.

15 <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/izvajanje-strategije-razvoja-slovenije-2030/>.

2.3 Trajnostni razvoj v praksi/učilnici

Prav izobraževalne institucije z učitelji/izobraževalci so tisti, ki lahko otrokom in mladini aktivno predajajo znanje o načelih, vrednotah in praktičnih znanjih razumevanja TR. Učitelji s spodbujanjem odgovornosti, empatije in kritičnega mišljenja namreč oblikujejo generacije, ki bodo postale nosilci sprememb in vodile družbo k bolj trajnostnemu obstoju, s čimer zagotavljajo boljšo prihodnost za naš planet.

Izobraževanje za TR je torej vzgoja, celovit in obsežen proces, ki vključuje odnos med človekom in naravo ter odnose med ljudmi in tudi medgeneracijsko odgovornost. Izobraževanje za TR tako ni usmerjeno zgolj v varovanje narave, ampak spodbuja razumevanje povezanosti med "naravnim, gospodarskim, družbenim in političnim sistemom soodvisnosti ljudi, ki živijo v različnih delih sveta" ter skuša aktivno reševati trenutna in prihodnja okoljska in družbena vprašanja človeštva.¹⁶ Učenje o trajnosti zajema kritično, samostojno, kreativno razmišljanje, sposobnost argumentiranja, sposobnost postavljanja vprašanj, sodelovanje, komunikacijo, delo z viri, praktično vse, kar smo omenjali že pri vrednotah GU v 3. poglavju. Pomembno je tudi učenje za trajnost, pri čemer so pomembne vrednote TR podobne vrednotam GU, kot so empatija, zavzetost in pobuda (samoiniciativnost). Pri vključevanju vsebin TR v učne ure je pomembna tudi praktična komponenta, ko učenci prek praktičnih aktivnosti, kot so projektne dejavnosti, skupnostne akcije in organiziranje dogodkov za celotno šolo ali lokalno

okolje, sodelujejo v delavnicah, predavanjih in aktivnostih, ki spodbujajo trajnostne prakse. Prav tako je pomembno sodelovanje z lokalnimi organizacijami in nevladnimi organizacijami, ki se ukvarjajo s trajnostnimi vprašanji. S tem se učencem omogoča dostop do strokovnega znanja in praktičnih izkušenj, ki jih lahko uporabijo pri reševanju lokalnih problemov, ter krepijo pomembno komponento sodelovanja.

V praksi se trajnostni razvoj izvaja v šolskih institucijah, v Sloveniji na primer preko organizacije ekološke prehrane in šolskih ekovrtov, ter aktivnosti, pri katerih učenci pridobivajo znanje in praktično izkušnjo pomena konceptov, kot so samooskrba, pravična trgovina, socialno podjetništvo, trajnostna mobilnost, odgovoren odnos do narave, globalna soodvisnost, poznavanje obnovljivih virov energije.¹⁷ V šolskem kurikulumu je vzgoja in izobraževanje učencev za trajnostni razvoj mogoča pri posebnih predmetih ali multidisciplinarno, tako da je del vseh predmetov. Tako se VITR – vzgoja in izobraževanja za trajnostni razvoj, ki deluje v globalnem okviru uresničevanja ciljev trajnostnega razvoja (VITR za 2030),¹⁸ že uveljavlja v marsikaterem šolskem kurikulumu tako mednarodno kot v Sloveniji in ne predstavlja zgolj dodatka, ampak zahteva integracijo v vse predmete in interdisciplinarni pristop.¹⁹

¹⁶ file:///Users/hana/Downloads/Izzivi%20TR%20in%20VITR.pdf.

¹⁷ <https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2022/03/Celostni-pristop-k-vzgoji-in-izobrazevanju-za-trajnostni-razvoj.pdf>.

¹⁸ Education for Sustainable Development: Towards achieving the SDGs (ESD for 2030).

¹⁹ [https://www.csod.si/uploads/file/REVIJA_SVN/koncna%20SolaVNaravi_november2021_zaSplet\(1\).pdf](https://www.csod.si/uploads/file/REVIJA_SVN/koncna%20SolaVNaravi_november2021_zaSplet(1).pdf).

“Vzgajati in izobraževati učence za trajnostni razvoj je možno skozi posebne predmete ali pa multidisciplinarno, tako da VITR vgradimo v celoten kurikulum. VITR torej ni zgolj dodatek, temveč zahteva interdisciplinarni pristop in integracijo v vse predmete, kar dokazano prinaša boljše in trajnejše rezultate na področju VITR.”

**Celostni pristop k vzgoji in izobraževanju za trajnostni razvoj,
2019 Kregar, Zavod RS za šolstvo**

2.3.1 GreenComp kompetence

Kompetenčni okvir GreenComp (**“GreenComp”**, okvir za okoljske trajnostne kompetence)²⁰ je pripravila Evropska komisija v sodelovanju s strokovnjaki s področja globalnega učenja. Vključuje sklop kompetenc, s katerimi lahko posamezniki in skupnosti prispevajo k trajnostni

prihodnosti. V šolskem okolju se te kompetence lahko uporabijo na različne načine,²¹ v nadaljevanju so opisane GreenComp kompetence, v prilogi pa so pripisani še konkretni primeri uporabe GreenComp kompetenc v razredu (glej tabelo 1).

²⁰ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128040>.

²¹ <https://www.zrss.si/pdf/greencomp.pdf>.

Tabela 1: GreenComp

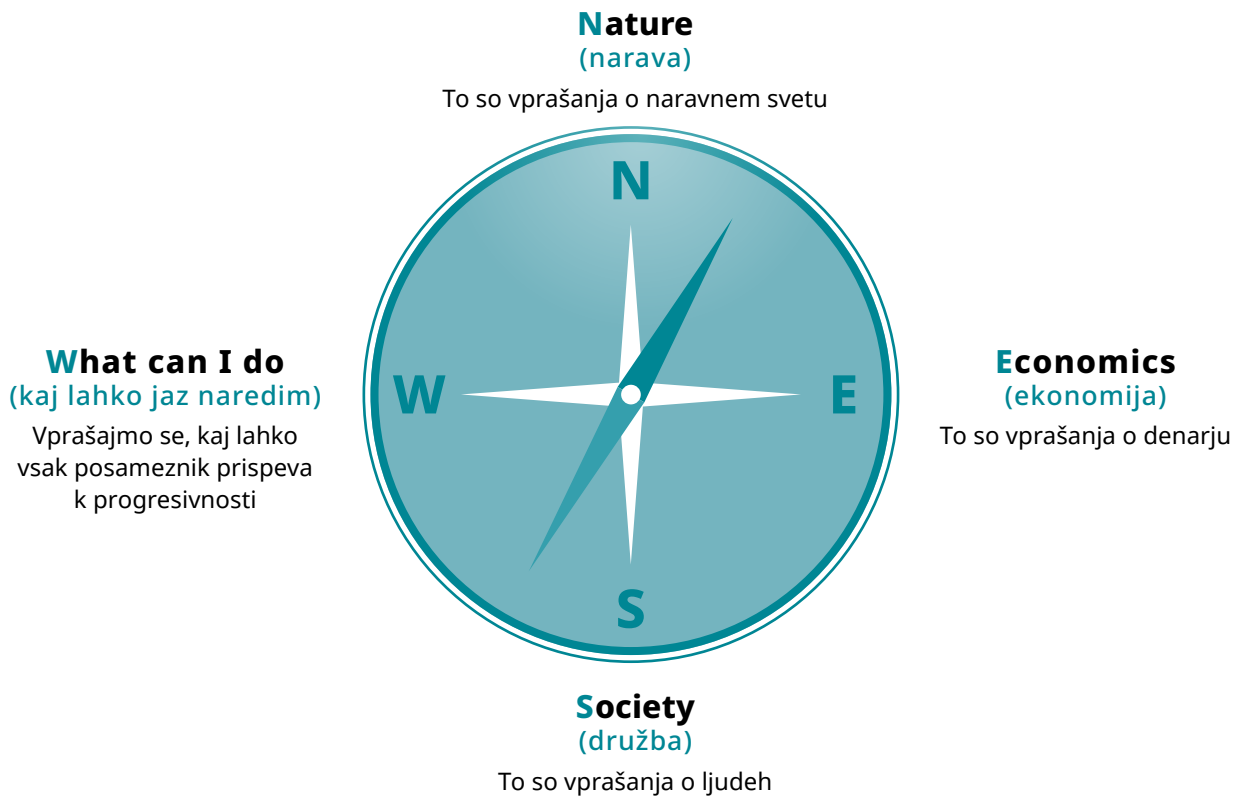
Področja kompetenc	GreenComp kompetenca	Opis
Poosebljanje vrednot trajnostnosti, vključno s kompetencami	vrednotenje trajnostnosti	Razmisliti o lastnih vrednotah; prepoznati in pojasniti, kako se vrednote razlikujejo med ljudmi in skozi čas ter hkrati kritično oceniti, kako so usklajene z vrednotami trajnostnosti.
	podpiranje pravičnosti	Podpirati enakopravnost in pravičnost za trenutne in prihodnje generacije ter se učiti o trajnostnosti od preteklih generacij.
	promoviranje narave	Priznavati, da smo ljudje del narave, in spoštovati potrebe ter pravice drugih vrst živih bitij in narave same, da bi povrnili in obnovili zdrave ter odporne ekosisteme.
Sprejemanje kompleksnosti v trajnostnosti, vključno s kompetencami	sistemsko mišljenje	Pristopiti k problemu trajnostnosti z vseh strani; upoštevati čas, prostor in kontekst, da bi razumeli medsebojni vpliv elementov znotraj sistemov in med njimi.
	kritično mišljenje	Vrednotiti informacije in argumente, prepoznati predpostavke, podvomiti o statusu quo in razmisliti o tem, kako osebna, družbena in kulturna ozadja vplivajo na mišljenje ter sklepanje.
	formuliranje problema	Formulirati trenutne ali potencialne izzive kot problem trajnostnosti v smislu zahtevnosti, vpletenih oseb in časovnega in geografskega obsega, da bi prepoznali primerne pristope k napovedovanju in preprečevanju problemov ter k blažitvi obstoječih problemov in prilagajanju nanje.
Zamišljanje trajnostnih prihodnosti, vključno s kompetencami	pismenost za prihodnost	Zamisli si alternativne trajnostne prihodnosti, tako da si predstavljamo in razvijemo alternativne scenarije ter prepoznamo korake, ki so potrebni za doseganje zelene trajnostne prihodnosti.
	prilagodljivost	Obvladati prehode in izzive v kompleksnih situacijah, povezanih s trajnostnostjo, ter sprejemati odločitve glede prihodnosti ob upoštevanju negotovosti, dvoumnosti in tveganj.
	raziskovalno mišljenje	Prevzeti odnosni način razmišljanja z raziskovanjem in povezovanjem različnih disciplin s pomočjo ustvarjalnosti in eksperimentiranja z novimi idejami ali metodami.
Ukrepanje za trajnostnost, vključno s kompetencami	politična angažiranost	Krmariti po političnem sistemu, določiti politično odgovornost za netrajnostno ravnanje in zahtevati učinkovite politike za trajnostnost.
	kolektivno ukrepanje	Ukrepati za doseganje sprememb v sodelovanju z drugimi.
	individualna iniciativa	Prepoznati lasten potencial za trajnostnost in aktivno prispevati k izboljšanju možnosti za skupnost in planet.

2.3.2 Razvojni kompas

Razvojni kompas ("**Development Compass Rose**") je orodje, ki spodbuja kritično mišljenje o medsebojni povezanosti okoljskih, socialnih, političnih in gospodarskih vprašanj glede tem TR. Ta metoda posebej spodbuja, da postavlja-

mo vprašanja o obravnavanih temah, ter pomaga pri razumevanju različnih vidikov trajnostnega razvoja.²²

²² <https://www.tidegloballearning.net/development-compass-rose>.

Kompas usmerja razmišljanje v štiri ključne kategorije:

a Okoljska dimenzija (N/angl. "Nature")

Ta dimenzija obravnava spremembe v okolju. Razmišljanje usmerjamo z vprašanji, povezanimi z okoljem, kot so:

- Kateri okoljski dejavniki vplivajo na ta problem? Kakšne okoljske spremembe prinaša ta tema in v kakšnih razsežnostih? Kaj lahko spremenimo?
- Kako vpliva določena tema na naravne vire (voda, zemlja, zrak, energija) in katere okoljske spremembe prinaša? Kako vpliva na biodiverziteto narave?

- Kako vpliva na odnose med živimi bitji (ljudmi, rastlinami, živalmi)?
- Kateri naravni procesi so pri tem vključeni (npr. naravne katastrofe)?
- Kako trajnostno upravljamo z naravnimi viri?

b Družbena/socialna dimenzija (S/angl. "Social")

Ta dimenzija obravnava spremembe na ljudeh in načinih življenja ljudi. Tukaj spodbujamo razmišljanje z vprašanji, ki so povezana z ljudmi, njihovo kulturo, in drugimi družbenimi značilnostmi (spol, rasa, ekonomski razred, starost itd.). Primeri vprašanj:

- Katera družbena dejanja vodijo v ta problem?
- Na koga neposredno vpliva ta tema?

- Kako tema vpliva na odnose med ljudmi, na njihove tradicije, kulturo in način življenja?
- Kako spol, rasa, ekonomski razred in starost vplivajo na družbene odnose, povezane s to temo?
- Kako tema vpliva na različne socialne skupine, še posebej na ranljive skupine?
- Kako so neenakosti v družbi povezane s to temo?
- Kakšen vpliv ima ta problem na različne družbene strukture? Kako ta tema vpliva na socialno varnost? Kaj bi lahko spremenili? Katera družbena dejanja vodijo v ta problem?

c Ekonomska dimenzija (E/angl. "Economics")

Ekonomska dimenzija obravnava spremembe, povezane z denarjem in gospodarstvom. Tukaj usmerjamo razmišljanje z vprašanji, ki so povezana z denarjem, trgovanjem, lastništvom, kupovanjem in prodajanjem, kot so:

- Kako ekonomija vpliva na ta problem (posredno in neposredno)?
- Kakšen gospodarski vpliv ima tema? Kako tema vpliva na dohodke, delovna mesta in življenjski standard prebivalcev?
- Kateri gospodarski sistemi ali panoge so vključeni v temo (npr. kmetijstvo, energetika)?
- Kako lahko spodbujamo trajnostne gospodarske prakse, povezane s to temo?

d Dimenzija moči in vpliva/Kdo odloča? (W/angl. "Who decides/What can I do")

Ta dimenzija obravnava odločevalce in način odločanja ter vprašanja, povezana z razporeditvijo moči, politiko in odločitvami, kot so:

- Kdo sprejema odločitve v zvezi s to temo?
- Kako politične strukture vplivajo na razvoj in upravljanje s tem vprašanjem?
- Kako lahko izboljšamo politične sisteme, da bolje podpirajo trajnost v povezavi s to temo?
- Kdo lahko vpliva na ta problem in na njegovo razreševanje? Kako ta problem obravnavajo voditelji? Ali je ta problem del javne razprave? Kateri družbeni deležniki bi še lahko vplivali na ta problem? Kako lahko posamezniki vplivamo na ta problem?²³

Primer uporabe Razvojnega kompasa

Kot primer navajamo obravnavanje teme neenakosti spolov pri lastništvu kmetij. Z uporabo razvojnega kompasa bi lahko na primer postavili naslednja vprašanja:

- a **Okoljska dimenzija:** Kako manjši delež lastništva žensk vpliva na trajnostni razvoj kmetij? Kako to vpliva na rastline in živali, ki živijo na kmetijah?
- b **Družbena/socialna dimenzija:** Kako to neravnovesje vpliva na življenje žensk ter kako na njihove odnose s partnerji in otroki ter vpetost v širšo skupnost? Kako vpliva na socialno varnost žensk, ki živijo na kmetijah in niso lastnice kmetij?
- c **Ekonomska dimenzija:** Kako ta problem vpliva na življenjski standard in višino dohodkov žensk na ruralnih področjih?
- d **Dimenzija moči in vpliva:** Kdo odloča o lastništvu kmetij glede na spol? Kako politične strukture lahko konkretno naslovijo in predlagajo rešitve tega problema? Ali se o tem govori javno (televizijske oddaje, članki v časopisih itd.)? Kako lahko jaz prispevam?

²³ <https://www.tidegloballlearning.net/files/2023-11/Development%20Compass%20Rose%20Activities.pdf>.

2.4 Aktivnosti

V tem poglavju opisujemo dve aktivnosti, ki se osredotočata na tematiko trajnostnega razvoja in na zanimiv ter zabaven način učencem predstavita, kaj je TR in katere vrednote vključuje.

Naslov aktivnosti	AKTIVNOST 3: SPOZNAVANJE CILJEV TRAJNOSTNEGA RAZVOJA
Čas trajanja	45 minut
Število udeležencev	5–30
Pripomočki/material	Piktogram 17 CTR Časopisni/spletni članki, ki so lahko pripravljeni glede na predhodno temo ali pa naključni (npr. Opraševalci https://casoris.si/znanost/cmrlji-so-zelo-marljivi-in-spretni-oprasevalci/) Trajnostni okvir in vrednote
Učno gradivo	Piktogrami CTR Članki, ki naslavljaajo aktualne teme Razvojni kompas
Namen delavnice	Spodbujati razumevanje koncepta trajnostnega razvoja in njegovih dimenzij, ozaveščanje o večplastnosti izzivov in razumevanje različnih perspektiv.
Cilj delavnice	Krepiti skrb za prihodnost Krepitev celostnega pristopa k temam Razvijati kritično mišljenje
Za katere predmete/dejavnosti se uporablja aktivnost	Učna ura, ki je posebej namenjena tematiki spoznavanja in razumevanja trajnostnega razvoja
Potek	1. Najprej udeležencem predstavimo, kaj so CTR (opis zgoraj) ali pa si udeleženci skupaj ogledajo kratek video o CTR (10 min). Tukaj je nekaj koristnih povezav: https://youtu.be/RmCH_--xHT8?si=b3ArVzHQbjqOx2kb https://youtu.be/1FpkVf2WEpE?si=g9aLABhu6KAOU4_v https://youtu.be/JiDpHpYk_8E?si=eKBV546ysl3WqaFa 2. Udeležence razdelimo v manjše skupine in jim damo različne prispevke iz časopisa o aktualni temi ter set piktogramov CTR. Udeleženci naj določijo glavni izziv, ki ga članek naslavlja. K problemu naj pristopijo trajnostno in s pomočjo razvojnega kompasa poskusijo poiskati oz. prepoznati različne dimenzije (10 min) in katere CTR bi povezali s težavami (10 min). 3. Refleksija: Udeleženci odgovorijo na vprašanja: • Kaj jih je presenetilo? • Kaj jim je bilo všeč? • Kaj bi o tej temi in sami obravnavi teme povedali prijateljem in kaj staršem? 4. Povzetek s poudarkom na pomenu celostnega pristopa.

Naslov aktivnosti	AKTIVNOST 4: ZAZNAVANJE NEENAKOSTI IN KRITIČNO MIŠLJENJE
Čas trajanja	90 minut
Število udeležencev	5–30
Pripomočki/material	Shema 1 globalnega učenja Pisala in lističi
Učno gradivo	Pripraviti izjave, ki spodbujajo močna čustva oz. t. i. sporna vprašanja
Namen delavnice	Spodbuditi razpravo o spornem vprašanju in učence spodbuditi k poslušanju mnenj drugih ter razvijanju sposobnosti utemeljevanja.
Cilj delavnice	Razumeti različne perspektive, razvijati argumente, zagovarjati svoja stališča.
Za katere predmete dejavnosti se uporablja aktivnost	Katerakoli učna ura, pri kateri je pomembno razumevanje različnih perspektiv.
Potek	1. Udeležencem preberite naslednjo izjavo: “Potrošniki smo odgovorni za podnebne migrante, zato jih moramo sprejeti.” 2. Učence prosite, naj izberejo svoje stališče do te izjave in ga zapišejo na svoj list papirja. Nato učence prosite, naj to trditev ocenijo z oceno od ena do pet, pri čemer ena pomeni "močno se ne strinjam", pet pa "močno se strinjam". 3. Učence prosite, naj poiščejo nekoga, ki ima enako stališče kot oni in se z njim pet minut pogovarjajo o izjavi. Zakaj tako mislijo, kako bi utemeljili svojo izjavo? S čim se v izjavi mogoče ne strinjajo popolnoma ali bi za to potrebovali več podatkov? Če si učenci na katerikoli točki premislijo, lahko svoje novo stališče zapišejo na svoj list papirja. 4. Nato učence prosite, naj poiščejo nekoga, čigar stališče je za korak oddaljeno od njihovega, in se s to osebo pogovorijo o izjavi. (5 minut) 5. Nato pa poiščejo nekoga, ki ima povsem drugačno stališče od njihovega in poskušajo utemeljiti razloge za svoje stališče. (5 minut) 6. Na koncu se zberite v razredu in se pogovorite o procesu. (20 minut) • Koliko učencev je spremenilo svoje stališče? • Zakaj so si premislili? • Kaj so učenci pridobili s tem procesom? 7. Refleksija procesa učenja. (30 minut) Pomembno je, da vsi udeleženci dobijo prostor in čas za refleksijo. • Katere spretnosti ste se naučili/razvili pri tej dejavnosti? • Kakšni so bili izzivi? • Kako ste premagali te izzive? • Kako bi se lotili iste dejavnosti, če bi jo ponovili z drugačnim vprašanjem? Na podoben ali drugačen način? Zakaj? • Kako bi lahko to dejavnost naredili zahtevnejšo? • Ali bi lahko s to tehniko raziskali še kakšna druga vprašanja?

3 OKOLJSKA TRAJNOST

3.1 Kaj je okoljska trajnost

Okoljska trajnost je ključni koncept TR, ki se nanaša na okoljski steber TR in stremi k uravnoteženemu sobivanju z naravnim svetom, kar vključuje ohranjanje ekološkega ravnovesja in virov za prihodnje generacije hkrati pa zmanjševanje škodljivih vplivov človeških dejavnosti. Okoljska trajnost predstavlja ključno načelo za prihodnost našega planeta, saj nas spodbuja k ravnotežju med gospodarskim razvojem in varstvom naravnih virov. V zadnjih desetletjih je človeška dejavnost namreč povzročila ogromne spremembe v naravnih ekosistemih, kar je privedlo do pospešenega izčrpavanja virov in poslabšanja kakovosti okolja. Primer: gozdovi, ki so pomembni za ohranjanje biotske raznovrstnosti in uravnavanje podnebja, izginjajo z zaskrbljujočo hitrostjo zaradi njihovega krčenja na račun širjenja kmetijskih površin. V mestih onesnaževanje zraka in vode predstavlja resno grožnjo za zdravje ljudi, medtem ko globalno segrevanje povzroča ekstremne vremenske pojave, ki ogrožajo skupnosti po vsem svetu. Za doseganje okoljske trajnosti je tako pomembno omejiti izpuste toplogrednih plinov, zmanjšati količino odpadkov in učinkoviteje uporabljati naravne vire.

Načela okoljske trajnosti se torej osredotočajo na naslednje ključne vidike:

a ohranjanje virov in uporaba obnovljivih virov

nas poziva k preudarni uporabi naravnih virov, kot so voda, zrak, tla, fosilna goriva in gozdovi, ter k ohranjanju biotske raznovrstnosti, ki je ključna za stabilnost ekosistemov in zagotavljanje trajnostne prihodnosti;

b varstvo ekosistemov

je ključno za ohranitev občutljivega ravnovesja med različnimi vrstami in ohranjanje biotske raznovrstnosti. Zato moramo naravna okolja zaščititi pred degradacijo in drobljenjem, ki ju povzročajo človekove dejavnosti;

c zmanjšanje količine odpadkov in omejevanje izpustov toplogrednih plinov

nas poziva, da odpadke zmanjšujemo na primer z omejevanjem uporabe plastike, odgovorno uporabo izdelkov, trajnostnim nakupovanjem ter recikliranjem in kompostiranjem. Omejevanje izpustnih plinov se nanaša na promet, energetiko, industrijske procese, goriva v industriji, gospodinjstvih, komercialni rabi ter kmetijstvu.²⁴¹

Eden ključnih konceptov okoljske trajnosti in trajnostnega razvoja nasploh pa je tudi globalno segrevanje, ki je posledica človekovih dejavnosti, ki povzročajo spremembe podnebnih vzorcev, dvig morske gladine in ekološko neravnovesje. Glavni povzročitelj je učinek tople grede, pri katerem toplogredni plini, kot je CO₂, segrevajo ozračje. Industrijske emisije in izsekavanje gozdov pospešujejo taljenje ledu in botrujejo vse pogostejšim ekstremnim vremenskimi pojavom. Ekološke motnje, kot je izguba biotske raznovrstnosti, prizadenejo predvsem koralne grebene.

1 <https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/izpusti-toplogrednih-plinov-7>.

Globalno segrevanje ogroža tudi zdravje ljudi s povečanjem tveganja za vročinske bolezni in širjenje bolezni, kot sta malarija in denga. Podnebne spremembe pa vplivajo tudi na podnebne migracije, ki naraščajo, saj se ljudje selijo zaradi naravnih nesreč in okoljskih sprememb. Migracije imajo pomemben vpliv na lokalne skupnosti ciljnih držav, saj pogosto prispevajo k njihovi gospodarski rasti, kulturni raznolikosti in bogatjenju družbenega življenja. Migranti prinašajo nove spretnosti, ideje in delovno silo, ki lahko pripomorejo k razvoju gospodarstva in reševanju pomanjkanja delovne sile.

Kljub tem pozitivnim učinkom pa migracije lahko predstavljajo izzive, kot je preobremenitev že tako ranljivih virov v določenih lokalnih skupnostih, kar lahko vodi v socialne napetosti ali konflikte. Poleg tega lahko izvirne države utrpijo negativne posledice, kot je beg možganov, kar pomeni, da izobraženi posamezniki zapuščajo svojo domovino, to pa zmanjšuje njen razvojni potencial.

Na ta način je treba migracije obravnavati celostno, in sicer z upoštevanjem tako priložnosti kot tudi izzivov.

Ta pojav kaže na medsebojno povezanost globalnega segrevanja z drugimi izzivi in njegove daljnosežne učinke. Raziskovanje resničnih zgodb in razprave o rešitvah pomagajo mladim razumeti problem ter jih spodbujajo k podpornim in trajnostnim rešitvam za prihodnost.

Koncept okoljske trajnosti se je začel oblikovati v 19. stoletju, ko so prvič opozorili na posledice industrijske revolucije, kot so izčrpavanje virov in onesnaževanje. V 60. letih prejšnjega stoletja je Rachel Carson s knjigo *Tiha pomlad* sprožila globalno zavedanje o škodljivih vplivih pesticidov na okolje, v 70. letih je konferenca Združenih narodov o okolju v Stockholmu (1972) postavila temelje za mednarodno okoljsko politiko. Tako kot za razvoj koncepta TR je bila tudi za okoljsko trajnost ključna točka poročilo Brundtlandine komisije (1987), ki je definiralo TR kot razvoj, ki zadovoljuje potrebe sedanjosti, ne da bi ogrozil možnosti prihodnjih genera-

cij. Od takrat naprej je okoljska trajnost postala osrednji del globalnih prizadevanj za ohranitev virov in zaščito okolja. Okoljska trajnost je bila kot ena izmed ciljev naslovljena v milenijski deklaraciji ter vključena v Agendo 2030 in v cilje trajnostnega razvoja.

Ključni mednarodni sporazum o podnebnih spremembah pa je Pariški sporazum za podnebne spremembe (Paris agreement, 2015), v katerem se države podpisnice zavezujejo k zmanjšanju emisij toplogrednih plinov, pri čemer imajo države z večjimi gospodarskimi zmogljivostmi vodilno vlogo. Pomembne zakonodaje so še Konvencija ZN o biotski raznovrstnosti (CBD, 1992), ki se osredotoča na ohranjanje biotske raznovrstnosti, trajnostno rabo njenih sestavnih delov in pošteno delitev koristi, ki izhajajo iz uporabe genskih virov, ter Evropski zeleni dogovor (European Green Deal, 2019), ki je pobuda Evropske unije za doseganje podnebne nevtralnosti do leta 2050 in vključuje zakonodajne ukrepe za zmanjšanje emisij, zaščito biotske raznovrstnosti in prehod na krožno gospodarstvo. Slovenija je pogodbenica vseh treh omenjenih mednarodnih dogovorov oz. dokumentov.

3.2 Okoljska trajnost v lokalnem okolju

Lokalno okoljevarstvo je, tako kot na splošno lokalne prakse TR, pomembno, ker vpliva neposredno na kakovost življenja v skupnosti. S trajnostnimi pristopi lahko izboljšamo okoljske pogoje, kar vodi do boljšega zdravja in dobrega počutja prebivalcev. Pristopi k lokalnemu okoljevarstvu vključujejo sodelovanje skupnosti, kar pomeni vključevanje prebivalcev v procese odločanja in izvajanja okoljevarstvenih projektov. Organiziranje delavnic za zmanjšanje odpadkov ali skupne čistilne akcije je lahko izjemno učinkovito. Izobraževanje in ozaveščanje prebivalcev o trajnostnih praksah, kot so recikliranje, zmanjšanje porabe energije in trajnostna prehrana, je prav tako ključno, pri čemer lahko šole in lokalne organizacije igrajo ključno vlogo.

Učinkovita raba virov je še ena pomembna komponenta lokalnega okoljevarstva, saj spodbujanje praks, kot sta zbiranje deževnice za namakanje ali uporaba lokalno pridelane hrane, zmanjša potrebo po dolgotrajnih transportih in s tem zmanjšuje ogljični odtis. Ohranjanje lokalne biotske raznovrstnosti, varovanje lokalnih rastlinskih in živalskih vrst ter ohranjanje naravnih habitatov vključuje ukrepe, kot so zasaditev dreves in zaščita naravnih območij.

V Sloveniji so na državni ravni na tem področju med drugimi pomembni naslednji zakoni: a) Zakon o varstvu okolja (ZVO-1), ki ureja varstvo okolja v Sloveniji in določa pravne okvire za preprečevanje onesnaževanja, ohranjanje naravnih virov in zmanjševanje emisij toplogrednih plinov; b) Nacionalni energetske in podnebni načrt (NEPN), ki je strateški dokument za obdobje do leta 2030 s cilji na področju energije in podnebja. Načrt vključuje zmanjšanje emisij, povečanje deleža obnovljivih virov energije in izboljšanje energetske učinkovitosti; ter c) Zakon o ohranjanju narave (ZON), ki ureja ohranjanje biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot v Sloveniji ter določa varstvene režime za zavarovana območja, kot so naravni parki, in ekološko pomembna območja. Slovenija ima tudi Zakon o gozdovih, ki ureja gospodarjenje z gozdovi v Sloveniji s poudarkom na trajnostnem upravlja-

nju gozdov in njihovi ekološki funkciji. S tem prispeva k varovanju naravnega okolja in prilaganju na podnebne spremembe.

Slovenija je znana po svoji biotski raznovrstnosti in naravnih lepotah, zato je pomen okoljske trajnosti še toliko bolj pomemben. V Sloveniji je okoljska trajnost pomemben del nacionalne strategije z več praksami in izzivi, ki se pojavljajo na poti k bolj trajnostni prihodnosti. Uspešni primeri okoljskih trajnostnih praks v Sloveniji so na primer ohranjanje naravnih parkov in biodiverzitete, pri čemer je eden ključnih projektov trajnosti ohranjanje in zaščita Triglavskega narodnega parka, edinega narodnega parka v državi, ki je pomembno območje biotske raznovrstnosti (rjavi medved, ris in beloglavi jastreb).²⁵ Poleg tega so tu še primeri trajnostnega turizma, zaščita voda in gozdov (na primer reka Soča) ter uvedba "Zero waste" trgovin – trgovin, ki ne uporabljajo embalaže.

²⁵ <https://www.triglavskazakladnica.si/sl/programi-za-sole/izbira-programov/zivali-v-triglavskem-narodnem-parku/>.

3.3 Okoljska trajnost v praksi/učilnici

Okoljska trajnost je eden izmed ključnih izzivov današnjega časa, zato je bistvenega pomena, da se učenci že zgodaj spoznajo z načini, kako ohranjati okolje in živeti trajnostno. Poučevanje okoljske trajnosti v šolah ne spodbuja le ozaveščenosti o okoljskih vprašanjih, temveč razvija tudi kritično mišljenje, odgovornost in smisel za globalno državljanstvo, kar smo že omenili kot pomembne vrednote TR in GU.

Vnašanje koncepta okoljske trajnosti v prakso in v učilnice je glede na predlagano metodologijo podobno vnašanju koncepta **“trajnostnega razvoja”**, le da je vsebina vezana na teme okoljske trajnosti (kot so podnebne spremembe, globalno segrevanje, ohranjanje virov, obnovljivi viri energije, ohranjanje ekosistemov, trajnostna potrošnja, zmanjšanje količine odpadkov itd.). Tako se tudi pri tematikah trajnosti lahko uporabljata metodi GreenComp kompetence in trajnostni kompas, opisani v 2. poglavju (2.3.1 in 2.3.2), ter tudi metode GU, opisane v 1. poglavju (podpoglavje 1.2.2).

Učitelji tako lahko v svoje učne načrte vključijo teme, kot so podnebne spremembe, obnovljivi viri energije in trajnostna potrošnja, s katerimi učencem omogočijo širše razumevanje globalnih izzivov in njihovih posledic. Pri mlajših učencih se lahko uvajajo osnovni vremenski pojmi in podnebni vzorci, ki jih podkrepijo z interaktivnimi dejavnostmi, kot je izdelava rastlinjaka. Za učence v starosti od 11 do 14 let sta primerna poglobljena obravnava ogljikovega cikla in sodelovanje v skupinskih projektih, ki raziskujejo vplive podnebnih sprememb. Za dijake pa se priporoča raziskovanje socialno-ekonomskih

vidikov podnebnih sprememb in samostojno raziskovanje tem, povezanih s podnebjem. Pomembno je, da učenci razumejo vpliv svojih odločitev, kot so nakup hitre mode ali uporaba plastike, na okolje, saj premišljene potrošniške izbire prispevajo k zmanjšanju škodljivih vplivov na okolje. S prilagajanjem pristopov razvojnim stopnjam učencev lahko učitelji vzgojijo generacijo, ki ne bo le razumela znanstvenih spoznanj o globalnem segrevanju, temveč tudi širše posledice za družbo, ekosisteme in prihodnje generacije.

Vključevanje okoljskih vsebin v kurikulum pomeni, da učenci ne razumejo le teorije, temveč spoznajo tudi praktične vidike, kako lahko prispevajo k izboljšanju okolja. Tako kot pri temah TR so tudi pri okoljski trajnosti zelo dobrodošle praktične aktivnosti, kot so na primer vrtnarjenje, recikliranje, raziskovanje lokalne flore in favne, izdelava **“tople grede”**, ter tudi skupnostne akcije in organiziranje dogodkov za celotno šolo ali lokalno okolje, kot so na primer **“zeleni dnevi”**. Glede okoljskih tematik se tudi tukaj spodbuja sodelovanje z lokalnimi in nevladnimi organizacijami.

Različne teme in koncepte okoljske trajnosti se lahko vključi v različne predmete. Tako lahko pri pouku jezikov učenci analizirajo literaturo z okoljsko tematiko, pri matematiki obravnavajo podatke o temperaturah in emisijah CO₂, pri družboslovnih predmetih pa raziskujejo vpliv industrializacije na podnebje. S praktičnim učenjem, kot so simulacije učinka tople grede in energetske pregledi doma, učenci razvijajo globlje razumevanje podnebnih izzivov.

Okoljsko trajnost se lahko naslovi pri različnih predmetih, skupne akcije pa so odlična priložnost, da je delo pri predmetih interdisciplinarno.

Raziskovanje resničnih zgodb in razprave o rešitvah pomagajo mladim razumeti problem ter jih spodbujajo k podpornim in trajnostnim rešitvam za prihodnost.

3.4 Aktivnosti

V tem poglavju opisujemo dve aktivnosti, ki se osredotočata na tematiko okoljske trajnosti in na zanimiv ter zabaven način učencem predstavi, kaj je okoljska trajnost in katere vrednote vključuje.

Naslov aktivnosti	AKTIVNOST 5: UČINEK TOPLE GREDE
Čas trajanja	45 minut
Število udeležencev	5–30
Pripomočki/material	2 majhni prozorni posodi (lahko kozarca ali manjši plastični škatli), Plastična folija (za prekritje ene posode), 2 termometra (ali senzor za merjenje temperature), Voda, Sončna svetloba (lahko tudi namizna svetilka, če ni sonca).
Učno gradivo	
Namen delavnice	Razumevanje koncepta globalnega segrevanja, razvijanje argumentov za utemeljevanje rezultatov eksperimenta, razumevanje pomena raziskav.
Cilj delavnice	Učenci bodo skozi praktičen eksperiment raziskovali učinek tople grede in razumeli, kako prispeva h globalnemu segrevanju.
Za katere predmete/dejavnosti se uporablja aktivnost	Primarno: biologija, družba, domovinska in državljanska kultura in etika, spoznavanje okolja, naravoslovje/sociologija, družboslovje Lahko pa tudi: tuji jeziki, slovenski jezik
Potek	- Uvod (5 minut) - Učitelj kratko predstavi koncept tople grede in pojasni, kako deluje tako v naravi kot tudi v domačih rastlinjaki. Pojasni tudi vlogo toplogrednih plinov pri segrevanju ozračja. - Primerja naravni učinek tople grede s povečanim učinkom zaradi človeških dejavnosti (kurjenje fosilnih goriv, emisije CO₂). - Razloži, da bodo učenci danes izvedli poskus, s katerim bodo ponazorili, kako toplogredni plini zadržujejo toploto. - Priprava eksperimenta (10 minut) Navodila: - Vsaka skupina pripravi dva »sistema«. Prvo posodo napolnijo z vodo in vanjo postavijo termometer, drugo posodo prav tako do iste mere napolnijo z vodo in pokrijejo s plastično folijo (to predstavlja učinek tople grede). - V obe posodi namestijo termometer za merjenje temperature. - Posodi postavijo na mesto, kjer bosta izpostavljeni neposredni sončni svetlobi (ali ju postavijo pod svetilko).

Potek	3. Opazovanje in beleženje rezultatov (15 minut) • Učenci opazujejo temperaturo v obeh posodah in vsakih 5 minut beležijo temperaturne spremembe. Medtem lahko učitelj kroži po razredu in spodbuja učence, da se pogovarjajo o razlikah, ki jih opazujejo. • Učenci primerjajo, kako se temperatura v zaprti posodi (učinek tople grede) razlikuje od temperature vode v odprti posodi. • Med opazovanjem lahko učitelj sproti sprašuje: Zakaj mislite, da se temperatura v pokriti posodi dviga hitreje? Kako to ponazarja globalno segrevanje? 4. Razprava o rezultatih (10 minut) • Ko se poskus konča, se učenci zberejo in se pogovorijo o rezultatih. Učitelj postavi naslednja vprašanja: ○ Kakšne so bile temperaturne razlike med obema posodama? ○ Kako lahko ta poskus razloži, kaj se dogaja z ozračjem zaradi toplogrednih plinov? ○ Kaj lahko storimo, da zmanjšamo količino toplogrednih plinov? • Učenci predstavijo opažene rezultate in pojasnijo, kako pokrita posoda ponazarja učinek tople grede. 5. Zaključek in refleksija (5 minut) • Učitelj povzame ključno spoznanje, da toplogredni plini zadržujejo toploto v ozračju, kar prispeva k segrevanju planeta. • Učence vpraša, kako lahko kot posamezniki pripomoremo k zmanjšanju emisij toplogrednih plinov in varovanju okolja. • Za domačo nalogo lahko učenci razmislijo o osebnih korakih za zmanjšanje vpliva na okolje, kot so varčevanje z energijo ali zmanjšanje odpadkov. Cilj aktivnosti: Učenci s pomočjo praktičnega preizkusa in lastnega raziskovanja razumejo, kako učinek tople grede vpliva na globalno segrevanje. Razvijejo veščine kritičnega mišljenja ter sposobnost opazovanja in analiziranja podatkov.
-------	---

Naslov aktivnosti	AKTIVNOST 6: KROG TRAJNOSTNEGA RAZVOJA
Čas trajanja	45 minut
Število udeležencev	5–30
Pripomočki/material	Rokavice in vreče za odpadke (če so vključeni v nalogo) Pripomočki za opazovanje (daljnogledi, mobilni telefoni, zvezki) Pisala in papir za beleženje ugotovitev Informativni listi o lokalnih rastlinah in živalih (po želji)
Učno gradivo	Naravno okolje
Namen delavnice	Učencem omogočiti neposreden stik z lokalnim okoljem za boljše razumevanje naravnih ekosistemov. S praktičnimi izkušnjami razviti občutek odgovornosti za okolje. Spodbuditi razmišljanje o trajnostnem razvoju in pomenu lokalnega delovanja.
Cilj delavnice	Cilj te aktivnosti je, da učenci pri praktičnem raziskovanju na terenu spoznajo koncept trajnostnega razvoja, razvijajo sposobnosti opazovanja, zbiranja podatkov in analize ter prepoznajo lastno odgovornost ter možnosti za pozitivne spremembe v okolju.
Za katere predmete/dejavnosti se uporablja aktivnost	Primerno za projektne dneve, medpredmetne povezave
Potek	1. Uvodna razlaga (5 minut) - Kraj: Zbirališče pred šolo ali na bližnjem zbirališču. - Razlaga: Učitelj predstavi cilje aktivnosti, ki vključujejo preučevanje lokalnega okolja in prepoznavanje trajnostnih praks. Poudari pomen ohranjanja narave in trajnostnega razvoja za prihodnost. 2. Razdelitev v skupine in razdelitev nalog (5 minut) - Skupine: Učenci se razdelijo v manjše skupine po 4–5 učencev. - Naloga: Vsaka skupina prejme specifično nalogo, ki se osredotoča na eno od naslednjih tem: - Zbiranje odpadkov: Preveriti, koliko in kakšne vrste odpadkov najdejo v parku ali šolskem dvorišču. - Opazovanje rastlin in živali: Prepoznati lokalne rastline in živali ter razpravljati o njihovem pomenu za ekosistem. - Voda in njena uporaba: Opazovati lokalni vodni vir (npr. rečico ali ribnik) ter razmisliti o vplivu onesnaženja in ohranjanju vodnih virov. - Preučevanje voda: Učenci opazujejo stanje lokalnega vodnega vira ter razpravljajo o morebitnih onesnaževalnih dejavniki

Potek	4. Analiza in razprava (10 minut) - Skupinsko delo: Po vrnitvi v zbirališče vsaka skupina predstavi svoje ugotovitve. Učenci delijo, kaj so našli, kakšne vrste odpadkov so našli, katere rastline in živali so opazili ter kakšni so bili njihovi občutki o stanju okolja. - Razprava: Učitelj vodi razpravo o tem, kako človeške dejavnosti vplivajo na naravo in kako lahko vsakdo prispeva k trajnostnemu razvoju. Razgovor vključuje predloge za zmanjšanje odpadkov, ohranjanje narave in zaščito lokalnih virov. 5. Zaključek in refleksija (5 minut) - Povzetek: Učitelj povzame glavne točke aktivnosti in izpostavi, kako so učenci s svojim delom prispevali k razumevanju trajnostnega razvoja. - Refleksija: Učenci izpolnijo delovni list, na katerega zapišejo, kaj so se naučili in kakšna trajnostna dejanja lahko uvedejo v svoje vsakdanje življenje.
-------	--

Dodatne aktivnosti

1. Ekosistemski menedžer

Število oseb: 4–6 oseb

Trajanje: 30–45 minut

Postopek: Učenci se razdelijo v manjše skupine, v katerih vsak učenec prevzame vlogo upravitelja določenega ekosistema (gozd, reka, morski svet, urbana narava). Skupina mora sodelovati in sprejemati odločitve, ki bodo dolgoročno ohranile zdravje ekosistema, vključno z upravljanjem naravnih virov, zaščito biotske raznovrstnosti in zmanjševanjem onesnaževanja. Skupina dobi omejene vire in mora poiskati kompromis med razvojem in ohranjanjem okolja.

Cilj aktivnosti: Učenci razvijajo kritično mišljenje, timsko delo in zavedanje o pomenu trajnostnega upravljanja naravnih virov. Razvijajo občutek odgovornosti za zaščito okolja in se učijo, kako odločitev enega posameznika vpliva na širšo skupnost.

2. Energijski prehod

Število oseb: 4–8 oseb

Trajanje: 40–60 minut

Postopek: Igra je simulacija. Vsak učenec postane vodja določene države, ki si prizadeva preiti iz fosilnih goriv na obnovljive vire energije. Učenci se soočajo z izzivi, kot so politične omejitve, gospodarske razmere in družbeni odpor.

Vsaka skupina mora sprejemati strateške odločitve glede vlaganj v sončno energijo, vetrne elektrarne in druge oblike trajnostne energije. Pomemben element igre so tudi pogajanja med državami, saj morajo skupine sodelovati pri globalnih dogovorih o zmanjšanju emisij.

Cilj aktivnosti: Učenci razvijajo veščine strateškega razmišljanja, razumevanja kompleksnosti globalnih okoljskih problemov in medsebojnega sodelovanja. Spoznavajo, kako pomembno je sodelovanje mednarodnih skupnosti pri reševanju podnebnih sprememb.

3. Zero Waste izziv

Število oseb: 2–4 oseb

Trajanje: 20–30 minut

Postopek: V tej igri se učenci znajdejo v vlogi urbanih načrtovalcev, ki morajo v določenem času zmanjšati količino odpadkov v mestnem okolju. Cilj je vzpostaviti reciklažne programe, spodbujati ponovno uporabo izdelkov in zmanjševati proizvodnjo odpadkov. Učenci morajo sodelovati z različnimi sektorji (gospodinjstva, podjetja, lokalne oblasti), da dosežejo optimalne rešitve za zmanjšanje odpadkov in povečanje trajnostnih praks v skupnosti.

Cilj aktivnosti: Igra učence spodbuja k razmišljanju o lastni potrošnji in odpadkih ter o pomenu zmanjšanja onesnaževanja. Učijo se o krožnem gospodarstvu, trajnostnih rešitvah in vplivu osebnih odločitev na okolje.

4 ENAKOST SPOLOV

4.1 Kaj je enakost spolov

Koncept enakosti spolov se nanaša na to, da imajo vsi ljudje ne glede na spol enake pravne, socialne, politične in ekonomske pravice ter tudi priložnosti in odgovornosti. Poleg zgolj enakih pravnih možnosti in priložnosti, ki jih zajema enakopravnost spolov, pa se pri enakosti spolov upoštevajo tudi druge okoliščine (ne le spol), ki morebiti omejujejo osebo pri doseganju priložnosti. Enakost spolov vključuje moške, ženske in nebinarne osebe, in se poleg urešničevanja pravne enakosti dosega z enakim obravnavanjem oziroma nediskriminacijo ter prakticiranjem enakih možnosti. Prav tako enakost spolov zajema prepoznavanje podobnosti, razlik, interesov in potreb spolov in ukinjanje prakse spolnih stereotipov ter s tem povezanih predsodkov.

Enakost spolov je opredeljena v pomembnejših mednarodnih pravnih dokumentih in listinah, kot so Splošna deklaracija človekovih pravic (UDHR), Evropska konvencija o človekovih pravicah (ECHR), Konvencija o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini (MKPNZND) in Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW). Kot osrednji razvojni cilj, ki je temeljni za družbeni napredek, so jo opredelile številne mednarodne organizacije, med katerimi so Združeni narodi, Svetovna banka, Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj in Mednarodna organizacija dela.²⁶

Neenakost spolov v zgodovini različnih družb povezujemo predvsem z razvojem patriarhalne ideologije ter z njo povezano gospodarsko, ekonomsko, politično in družbeno segregacijo po spolu, ki pa se je še utrjevala s ponavljanjem spolnih stereotipov, spolne diskriminacije in na-

silja po spolu. Kulturne predstave, pričakovanja in zahteve družb glede spolnih norm in vlog so nato mnogokrat vodili do tega, da so osebe te družbene vloge ponotranjile. Načelo enakosti se je v zahodni družbi začelo uveljavljati že v krščanski obliki ideje o enakosti ljudi pred Bogom ter nato v ideji naravnega prava in ideji družbene pogodbe. Načelo enakosti med spoloma pa se je dokončno usidrilo po ameriški in francoski revoluciji²⁷, ko so prva gibanja za enakost spolov naslavljala volilno pravico žensk.

Poročila Združenih narodov²⁸ nakazujejo, da se v sodobnem času izboljšuje raven enakosti spolov po svetu, vseeno pa še zmeraj obstaja kar nekaj razlik na različnih področjih delovanja družbe. Neenakosti med drugim ostajajo v gospodarskih, političnih, ekonomskih, zdravstvenih, izobraževalnih strukturah, pri socialnem varstvu ter na trgu dela. Malo konkretnje se te neenakosti kažejo na primer v obstoju ženske ekonomske odvisnosti od moških, pri plačnih vrzelih med spoloma, pri neenakovredni porazdelitvi dostopa do ekonomskih virov, oviranega dostopa nekaterih žensk do reproduktivnega zdravja, v spolnem nasilju in diskriminaciji, neenakovrednem deležu pri odločevalnih/vodstvenih položajih, neenakovrednem deležu pri lastništvu posesti ter v obstoju diskriminacije žensk na javnih položajih.

Zgovorni so tudi malo konkretnjši podatki glede situacije neenakosti, ki so predstavljeni v teh poročilih. Ti navajajo, da ženske v državah članicah EU na trgu dela v svetovnem povprečju še vedno zaslužijo 23 odstotkov manj kot moški (plačilna vrzel), a hkrati za neplačano gospodinjsko in skrbstveno delo porabijo približno trikrat

26 Ortenbald, A., Marling R., Vasiljević S. (ur.) (2017) Gender Equality in a Global Perspective. Routledge. Dostopno na: https://books.google.si/books?hl=en&lr=&id=HUAIDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Snježana+Vasiljević,+Raili+Marling&ots=UkmjDeHKlc&sig=mKhZ9-GoyjDD24eEzgg9f4d2DF8&redir_esc=y#v=onepage&q=Snježana%20Vasiljević%2C%20Raili%20Marling&f=false (citirano 22. 1. 2024).

27 gov.si. Več o pojmu enakost žensk in moških (online). Dostopno: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Dokumenti/Enakost-spolov/d71ffc8f71/Enakost-spolov.pdf> (citirano 20. 1. 2024).

28 Združeni narodi. Goal 5: Achieve gender equality and empower all women and girls (online). Dostopno na: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/> (citirano 20. 1. 2024).

več ur kot moški. Čeprav več žensk kot moških zaključi visokošolsko izobraževanje, so na trgu dela manj aktivne. Raziskave navajajo tudi razlike v plačah glede na spol, ki vodijo do večje stopnje tveganja revščine pri starejših ženskah, saj so te na primer v letu 2020 v EU v povprečju prejele 28,3 odstotkov nižje pokojnine od moških. Ženske zaslužijo manj kot moški (leta 2019 so zaslužile 7,9 % manj, leta 2020 pa 3,1 % manj kot moški).²⁹ Glede odločevalnih položajev je zgovoren tudi podatek, da so leta 2021 ženske zasedale le 34,7 odstotkov vodstvenih položajev v EU.

Spolne vloge vplivajo tudi na izbiro poklica, heteroseksualne moške, ki delajo v "ženskih poklicih" pa se dojema kot manj uspešne ali manj vredne spoštovanja.³⁰ Ženske so bolj izpostavljene nasilju kot moški (od 15. leta dalje je bilo 22 % žensk in 16 % moških izpostavljenih fizičnemu ali spolnemu nasilju).³¹

Med nami pa so še močno prisotni tudi spolni stereotipi, kar pomeni povezovanje določenih lastnosti in karakteristik s spolom – na primer vedenja, videza, izbire poklica in hobijev. Prisotna je tudi diskriminacija glede na spolno usmerjenost (homofobija) ali glede na spolno identiteto osebe (transfobija).³²

Evropska komisija v strategiji za enakost spolov za obdobje 2020–2025 enakost spolov opredeljuje kot temeljno vrednoto EU in temeljno pravico ter ključno načelo evropskega stebra socialnih pravic. Enakost spolov je bistveni pogoj za inovativno, konkurenčno in uspešno evropsko gospodarstvo, saj lahko ves naš družbeni potencial uresničimo le, če bomo izkoristili vse naše talente in raznolikosti. Evropska komisija poudarja, da enakost spolov prinaša nova delovna mesta in večjo produktivnost, kar moramo izkoristiti – še zlasti v času soočanja s zelenim in digitalnim prehodom ter demografskimi izzivi.³³

Za doseganje višje stopnje enakosti spolov je potrebno delovati na več ravneh. Na politični in institucionalni ravni tako, da se odpravijo sistemski ovire, se naredijo naložbe in celovite politične reforme, prav tako se mora enakost spolov kot medsektorski cilj obravnavati v ospredju nacionalnih politik, proračunov in institucij. Na ravni delovanja družbe pa je potrebno delovati v smeri odprave diskriminatornega vedenja in vedenja, ki deluje na podlagi spolnih stereotipov, kot je tudi seksizem, ter v smeri odprave spolnega nasilja. Tukaj igra pomembno vlogo prav ozaveščanje teh stereotipov v vsakdanjem življenju med otroki in mladino preko formalnega in neformalnega izobraževanja. Ozaveščanje mladine in odraslih na to temo lahko spodbuja tudi aktivno zagovorništvo ter predlogi za različne aktivnosti na to temo v sodelovanju z nevladnimi in vladnimi organizacijami ter potencialno tudi konkretni predlogi za spremembe družbenih in institucionalnih praks ter lokalne in mednarodne zakonodaje.

29 <https://ljubljana.cityoflearning.eu/storage/content/ml8dku0nuk4bpt78ls45hd6umt8h9tg2.pdf>.

30 <https://ljubljana.cityoflearning.eu/storage/content/ml8dku0nuk4bpt78ls45hd6umt8h9tg2.pdf>.

31 <https://ljubljana.cityoflearning.eu/storage/content/ml8dku0nuk4bpt78ls45hd6umt8h9tg2.pdf>.

32 <https://skuc.org/kaj-je-homofobija-in-kaj-je-diskriminacija>.

33 <https://www.aris-rs.si/sl/akti/22/inc/Nacrt-enakosti-spolov-ARRS.pdf>.

Enakost spolov in trajnostni razvoj/ okoljevarstvo

Med enakostjo spolov in trajnostnim razvojem je veliko povezav, ki medsebojno spodbujajo razvoj obeh področij. Enakost spolov je tudi peti od sedemnajstih ciljev trajnostnega razvoja (CTR).

Preko razumevanja povezav med enakostjo spolov in okoljem zopet odkrivamo tudi številne sistemske in strukturne neenakosti med spoloma tako v gospodarsko razvitih državah kot v državah z nižjimi in srednjimi dohodki. Te so splošno vezane na lastništvo in uporabo naravnih virov, energije, prometa, vode, digitalnih tehnologij, urbanističnega oblikovanja, stanovanj, rabe zemljišč, okolja in kmetijstva. Največje vrzeli v zaposlenosti med spoloma so v zasebnem in javnem infrastrukturnem sektorju (med drugim vodni, energetski, prometni, stanovanjski in digitalni sektor), najnižja zastopanost žensk na vodilnih položajih pa se kaže v sektorjih znatnosti, tehnologije, inženirstva in matematike.³⁴

Hkrati so raziskave pokazale, da prav ženske izrazijo več "zelenih izbir" v svojih osebnih odločitvah in lahko veliko pripomorejo k prehodu družbe v nizkoogljično gospodarstvo. S primerno politično in družbeno strukturo pa prav zeleno gospodarstvo lahko ponuja ženskam velike možnosti za zelena delovna mesta in sodelovanje pri zelenih inovacijah.

Presečna diskriminacija

Kimberlé Crenshaw je razvila koncept interseksionalnosti, da bi osvetlila, kako se različne oblike diskriminacije – na primer rasizem in seksizem – prekrivajo in ustvarjajo edinstvene izkušnje za posameznike, zlasti temnopolte ženske, ki so pogosto spregledane v obstoječi zakonodaji in praksi.

Crenshaw je opazila, da pravni sistemi in družbeni diskurzi obravnavajo diskriminacijo kot ločene kategorije. Zakonodaja proti rasizmu se je osredotočala predvsem na izkušnje temnopoltega moškega, medtem ko se je zakonodaja proti seksizmu osredotočala predvsem na izkušnje belih žensk. To je pomenilo, da so bile temnopolte ženske pogosto izključene iz zaščite, saj so se soočale z obliko diskriminacije, ki ni bila zgolj rasna ali zgolj spolna, temveč nekaj novega – združena diskriminacija. Pri zaposlovanju so bile na primer temnopolte ženske pogosto zavrnjene zaradi predsodkov, ki so temeljili hkrati na njihovem spolu in rasi, vendar te diskriminacije ni bilo mogoče ustrezno obravnavati v okviru ločenih kategorij rase in spola.

Crenshaw je pojasnila, da takšna združena diskriminacija zahteva celostni pristop. Interseksionalnost tako postavlja v ospredje potrebo po analizi, kako različni vidiki identitete, kot so rasa, spol, vera, etnična pripadnost in socialno-ekonomski status, medsebojno vplivajo na izkušnje posameznikov.

To je ključno ne le za temnopolte ženske, temveč za vse marginalizirane skupine. Na primer:

- Muslimanke lahko doživljajo diskriminacijo zaradi svoje vere, spola in v nekaterih primerih tudi zaradi nošenja hidžaba.

³⁴ Ortenbald, A., Marling R., Vasiljević S. (ur.) (2017) Gender Equality in a Global Perspective. Routledge. Dostopno na: https://books.google.si/books?hl=en&lr=&id=HUAIDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Snježana+Vasiljević,+Raili+Marling&ots=UkmjDeHKlc&sig=mKhZ9-GoyjDD24eEzgg9f4d2DF8&redir_esc=y#v=onepage&q=Snježana%20Vasiljević%2C%20Raili%20Marling&f=false (citirano 22. 1. 2024).

- Romkinje se lahko soočajo z diskriminacijo zaradi svoje etnične pripadnosti, spola in pogosto tudi zaradi socialno-ekonomskega statusa.

Intersekcionalnost je zato pomembna za razumevanje prepletenih oblik diskriminacije, saj preprosti pristopi, ki se osredotočajo le na eno vrsto zatiranja, ne morejo ujeti kompleksnosti

teh izkušenj. Pri obravnavi diskriminacije je ključnega pomena, da vedno upoštevamo prepletenost različnih dejavnikov, da bi razvili politike in ukrepe, ki zagotavljajo pravično obravnavo vseh.

Crenshawjin koncept nas tako opozarja, da je nujno preseči ozke okvire razmišljanja in razumeti diskriminacijo v njeni celovitosti.

4.2 Enakost spolov v lokalnem okolju

V Sloveniji je enakost spola določena v Ustavi in z določenimi zakoni, kot sta Zakon o enakih možnostih žensk in moških in Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja. Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2023–2030 je strateški dokument, ki določa cilje in ukrepe ter ključne nosilce politik za uresničevanje enakih možnosti žensk in moških na posameznih področjih življenja v Republiki Sloveniji za obdobje od leta 2023 do leta 2030.³⁵

Po Indeksu enakosti spolov Evropskega inštituta za enakost spolov, ki od leta 2005 meri vrzeli neenakosti po spolu v članicah EU na različnih področjih (delo, denar, znanje, čas, moč in zdravje), je Slovenija na 12. mestu, po Globalnem indeksu enakosti spolov, ki ga pripravlja World Economic Forum, pa na 34. mestu med 146 državami. Razlike med spoloma so v Sloveniji v zadnjih letih vidne predvsem pri razdelitvi gospodinjanskega dela, vendar so te razlike še zmeraj manj izrazite v primerjavi z drugimi državami EU.³⁶ Hkrati v Sloveniji neenakost spolov ponekod še ostaja: v državnem zboru je bilo leta 2022 40 % žensk, v največjih podjetjih, ki kotirajo na borzi pa 0 % predsednic ter 23,8 % članic uprav; slovenski državni zbor je šele na državnozbornih volitvah leta 2018 dobil prvo razkrito LGBTIQ+ osebo.³⁷

V nadaljevanju podrobneje prikazujemo primer lastništva in upravljanja kmetijskih zemljišč.

Tudi v Sloveniji ženske pri svojih odločitvah bolj kot moški spodbujajo trajnostni razvoj in okoljevarstvo. To velja tako za kmetijska zemljišča kot tudi za gozdne površine, kjer so ženske bolj osredotočene v okoljske in socialne funkcije gozda in manj v proizvodne.³⁷

35 <https://www.gov.si teme/enakost-zensk-in-moskih/>.

36 <https://www.gov.si teme/enakost-zensk-in-moskih/>.

37 <https://ljublana.cityoflearning.eu/storage/content/ml8dku0nuk4bpt78ls45hd6umt8h9tg2.pdf>.

38 ekodezela.si. Vloga žensk za razvoj podeželja: Ženske v kmetijstvu in gozdarstvu so še neodkrit potencial (online). 6. 7. 2020. Dostopno na: <https://www.ekodezela.si/eko-kmetijstvo-in-gozdarstvo/vloga-zensk-za-razvoj-podezelja-zenske-v-kmetijstvu-in-gozdarstvu-so-se-neodkrit-potencial/> (citirano 18. 1. 2024).

Čeprav ženske, ki živijo in delajo na kmetiji, v veliki meri prispevajo k raznolikosti kmetijstva in zagotavljanju dodane vrednosti na podeželskih območjih, ki podpirajo trajnostni razvoj in okoljevarstvo, pa je presenetljivo, da je malo žensk v Sloveniji dejansko lastnic in upraviteljic kmetijskih zemljišč. Raziskava je pokazala, da je kar 70 % lastnikov samo moških, ki pa so največkrat partnerji in/ali sinovi kmetic. V tej raziskavi je 43 % kmetic menilo, da imajo neustrezno plačilo za svoje delo, marsikatera pa tudi nima besede pri večini pomembnih družinskih odločitvah. Imajo pa kmetice malo prostega časa, slab dostop do storitev, kot so varstvo otrok, zdravstvo, kultura, rekreacija in prevoz, izzivi pa se pojavljajo tudi pri zagotavljanju socialne varnosti. V povprečju so te kmetice že starejše, vlogo gospodarice pa prevzemajo predvsem zaradi odsotnosti mlajših, predvsem moških oseb v družini. V Sloveniji so se takšne socialne strukture razvijale več stoletij, saj so po zakonih in navadah dedovanja ženske dedovale le tedaj, ko ni bilo moških potomcev, ženske pa so v lastninskem pravu nastopale le tedaj, če moški ni imel enakih pogojev.³⁸

Tudi v svetovnem merilu je večina "kmetov" žensk, ki opravljajo veliko različnih funkcij, a se soočajo z večjimi omejitvami in težavami kot moških, ko gre za lastništvo zemljišč, posojila, trge, tehnologije, prodajo semen, vodo, izobraževanje ter druge storitve. V Evropski uniji tako le vsako peto gospodarstvo upravlja ženska in kmetijstvo tudi na evropski ravni zaenkrat ostaja sektor, v katerem prevladujejo moški.³⁹

V Sloveniji so v zadnjih dveh desetletjih v sklopu ukrepov za pomoč mladim prevzemnikom kmetij in ukrepov za pomoč pri zagonu dejavnosti za mlade kmete v obdobju 2007–2013 in 2014–2020 zabeležili 3000 mladih prevzemnikov kme-

tij, od tega je bilo le 16 % žensk.⁴⁰ Toda čeprav v Sloveniji še ni konkretnih spodbud, namenjenih izključno ženskam, Zveza kmetov Slovenije in časopis Kmečki glas vsako leto organizirata izbor inovativne mlade kmetice leta, vedno bolj pomembne in glasnejše pa postajajo tudi njihove zgodbe. Nadaljnje rešitve za krepitev vloge žensk v kmetijstvu ter posledično spodbude za bolj enakovredno lastništvo in upravljanje kmetijskih površin tako najdemo predvsem v vključevanju žensk v kmetijske politike ter zagotavljanju pogojev njihovega dela z zagotavljanjem varstva otrok in starejših. Večje vključevanje žensk kot lastnic in upraviteljic kmetijskih površin pa ne bi le povečalo spolne enakosti, ampak bi povečalo tudi razvoj trajnostno in zeleno naravnanih kmetij.

V tem primeru bi lahko rekli, da družbeni spolni stereotipi še zmeraj v veliki večini orisujejo kot lastnika in upravitelja kmetijskih zemljišč moškega, žensko na kmetiji pa kot skrbnico, negovalko in gospodinjo. Čeprav imajo po enakopravnosti spolov vse ženske v Sloveniji enake pravice in priložnosti za dostop do kmetijskih zemljišč (po trenutni zakonodaji, po javnih ukrepih države), pa neenakost spolov še zmeraj do določene mere ostaja, saj ženske še zmeraj nimajo enakih družbenih, političnih, ekonomskih in socialnih možnosti kot moški. Hkrati pa se situacija izboljšuje s tem, da se vedno bolj upošteva okoliščine žensk na kmetiji tako, da se posebej spodbuja uvajanje podpore pri zagotavljanju varstva otrok in starejših, promocije zgodb in izdelkov inovativnih kmetov ter spodbujanje udeležbe žensk pri kmetijski politiki.

39 Kovščka Gruden, A. (2010). Položaj kmečkih žena v Zgornji Vipavski dolini : diplomsko naloga (diplomsko delo, Fakulteta za socialno delo). Dostopno na: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=42589&lang=slv> (citirano 18. 1. 2024).

40 World Farmers' Organisation. WFO Policy on Women in Agriculture (online). Dostopno na: https://www.wfo-oma.org/wp-content/uploads/2019/05/WFO_Policy_on_Women_in_Agriculture.pdf (citirano 22. 1. 2024).

41 mlad.si. Zgodbe mladih kmetov, Kmetice - zagotovilo prehranske varnosti (online). 6. 11. 2017. Dostopno na: <https://arhiv.mlad.si/2017/11/zgodbe-mladih-kmetic/> (citirano 19. 1. 2024).

4.3 Enakost spolov v praksi/učilnici

Tako kot pri temah TR in okoljske trajnosti se tudi enakost spolov aplicira v učilnici po pristopih in vrednotah GU. To pomeni, da tudi tukaj pristopi vključujejo diskusije, spodbuja se kritično mišljenje, uporabljajo metode GreenComp kompetence ter tudi metode GU, opisane v 2. poglavju. Pri vnašanju enakosti spolov v učilnico pa je priporočljiva tudi uporaba metode **“za spol občutljive pedagogike” (“gender responsive pedagogy”)**⁴¹, ki naslavlja učne procese, ki vključujejo zavedanje o spolno pogojenem vedenju in spolnih normah pri načrtovanju učnih ur, podajanju vsebin, ocenjevanju znanja ter pri vodenju razreda.

Učitelji igrajo ključno vlogo pri odzivanju na spolno utemeljeno diskriminacijo in nasilje v šolah ter pri njihovem preprečevanju.⁴² Zato je najprej zelo pomembno, da učitelji aktivno in takoj naslavlajo in ukrepajo pri seksizmu, uporabi spolnih stereotipov, pri spolnem nadlegovanju in nasilju ter homofobiji v razredu in v šoli (na ravni učencev in učiteljev). Pomembno pa je tudi učiteljevo samozavedanje glede lastnih predsodkov o enakosti spolov in njihovem vplivu na poučevanje ter učiteljeva konstantna pozornost glede spodbujanja enakosti.⁴³

V nadaljevanju je naštetih nekaj konkretnih pristopov pri izvajanju enakosti spolov v učilnici:

- Prilagoditev učnih vsebin tako, da učni material odraža raznolikost spolov in vlog (npr. vključevanje tako moških kot ženskih avtorjev).
- Predstavitev avtoric in avtorjev, zgodb, biografij oseb (spodbujanje empatičnega razmišljanja), ki so se borile za enakost spolov in/ali so bile del LGBTQ+ skupnosti in so bile/bili pomembni za ta predmet (na primer znane znanstvenice, matematičarke, umetnice, športnice itd.)
- Vključevanje obeh (vseh) spolov in spolne usmerjenosti pri sodelovanju v razredu, da se vsi počutijo samozavestni, paziti na enakovredno spodbujanje sodelovanja v razpravah. Pri razdeljevanju vlog pri razrednih aktivnostih vloge menjati tako, da so vsi spoli določeni kot vodje in zapisovalci.
- Vključevanje staršev v razprave o enakosti spolov.
- Lahko tudi tematski dnevi, ko učenci pri vseh predmetih raziskujejo enakost spolov ali organizirajo dogodke na to temo.

Učencem pa lahko snov поблиže predstavimo:

- z igranjem vlog na podlagi zgodb iz vsakdanjega življenja, kar spodbuja razumevanje, kako se neenakost pojavlja v vsakdanjem življenju;
- s prepoznavanjem tradicionalnih vlog v različnih zgodbah, ki jih učenci prepoznajo iz pravljic, risank, filmov, knjig, pripovedk itd. ter nato spreminjanje zgodb tako, da je v njih več spolne enakosti;
- s spodbujanjem samorefleksije učencev, da prepoznajo lastne predsodke, povezane z enakostjo spolov.

⁴² Po spolu občutljiva pedagogika se nanaša na učne procese, ki vključujejo zavedanje o spolno pogojenem vedenju in normah pri načrtovanju učnih ur, podajanju vsebin, ocenjevanju znanja ter pri vodenju razreda.

⁴³ <https://www.globalpartnership.org/blog/working-towards-gender-equality-role-teachers-and-teaching>.

⁴⁴ <https://www.unicef.org/bih/en/stories/gender-responsive-teaching-methods>.

Medpredmetno povezovanje dodatno prispeva k učenju enakosti spolov in omogoča celosten pristop k obravnavi enakosti spolov z vključitvijo drugih predmetov, kot so zgodovina, biologija in sociologija.

4.4 Aktivnosti

V tem poglavju opisujemo eno aktivnost, ki se osredotoča na tematiko enakosti spolov in na zanimiv ter zabaven način učencem predstavi, kaj je enakost spolov in kakšne vrednote vključuje.

Naslov aktivnosti	AKTIVNOST 7 - ENAKOST SPOLOV
Čas trajanja	45 minut
Število udeležencev	5–30
Pripomočki/material	Samolepilni listki 2 seta kartončkov.
Učno gradivo	Učni list 4.1 in 4.2
Namen delavnice	Namen delavnice je spodbuditi razpravo o spolnih stereotipih, neenakosti med spoloma in vplivu neenakosti na posameznike in družbo. Udeleženci bodo skozi praktične aktivnosti in diskusije ozavestili obstoječe spolne stereotipe, analizirali primere diskriminacije ter raziskali možnosti za preprečevanje in odpravljanje neenakosti na osebni, družbeni in institucionalni ravni.
Cilj delavnice	Udeležence spodbuditi k prepoznavanju in kritičnemu razmišljanju o spolnih stereotipih ter njihovi vlogi pri oblikovanju družbenih norm. Razviti razumevanje ključnih pojmov, kot so spolna diskriminacija, seksizem in nasilje po spolu, ter njihov vpliv na različna področja življenja (npr. trg dela, izobraževanje, politično participacijo). Opremljanje udeležencev s praktičnimi veščinami za prepoznavanje in naslovitev neenakosti ter spodbujanje k aktivnemu delovanju za enakost spolov.
Za katere predmete/dejavnosti se uporablja aktivnost	Državljska in domovinska vzgoja ter etika, sociologija, psihologija, zgodovina, predmeti v poklicnem izobraževanju (npr. agronomija, strojništvo, informatika (npr. ženske v SREM), projekti, dnevi dejavnosti)
Opombe	

Potek:

“Kdo je to” (12 min)

V idealnem primeru udeleženci pred delavnico ne poznajo tematike delavnice.

Izvajalec med udeležence razdeli samolepilne listke ter udeležencem naroči, naj si v tišini predstavljajo osebo, ki je zelo uspešna v inženiringu, ali osebo, ki ima v lasti in upravlja kmetijska zemljišča (izvajalec lahko po presoji tukaj uporabi tudi kateri drugi poklic). Udeleženci naj si predstavljajo, kako je oblečena in kakšna je videti. Nato naj na samolepilne listke anonimno napišejo ime te namišljene osebe.

Samolepilne listke izvajalec nato zbere in na glas prebere imena.

Nato izvajalec skupaj z udeleženci:

- prešteje, koliko je moških in koliko ženskih imen,
- odpre pogovor o tem, kakšno je razmerje med moškimi in ženskimi imeni, katerih imen je več in zakaj.

Obravnavani pojmi: spolni stereotipi, spolna enakopravnost na delovnem mestu.

S to aktivnostjo se razkrije specifična tema delavnice ter naslovi potencialne zavedne in nezavedne stereotipe udeležencev.

“Stavki” (10 min)

Izvajalec delavnice skupaj z udeleženci odmakne mize in stole in na sredi učilnice ustvari velik prazen prostor. Izvajalec pove udeležencem, da bo prebral 5 trditev, oni pa naj se razporedijo po prostoru glede na to, koliko se strinjajo s prebrano trditvijo. Če se na primer udeleženec pomakne popolnoma levo pomeni, da se strinja s trditvijo, če se pomakne skrajno desno pa pomeni, da se nikakor ne strinja s trditvijo. Po vsaki prebrani trditvi izvajalec vpraša udeležence, zakaj so si izbrali to mesto v prostoru, kakšno je torej njihovo mnenje in zakaj. Nadalje lahko izvajalec nekaj udeležencev, ki so odgovorili različno, vpraša, ali so bili kdaj neposredno priča ali vključeni v dogodek/dogajanje, kjer se je kazala neenakost spolov (seksizem, spolni stereotipi, nasilje po spolu).

Primeri trditev (trditve lahko izvajalec prilagodi, po presoji spremeni, predlagane trditve so navedene kot primeri):

“Ponoči se na ulici počutim varno.” (Zakaj, kako se takrat počutiš?)

“Ne počutim se prijetno, če mi oseba nasprotnega spola na ulici zažvižga.” (Zakaj, kako se takrat počutiš?)

“Večinoma morajo za kuhanje, pranje in čiščenje stanovanja poskrbeti ženske.” (Zakaj?)

“Ženske morajo skrbeti za svoj videz, na socialnih omrežjih morajo biti videti čim bolj seksi.” (Zakaj?)

“Moški ne smejo jokati.” (Zakaj?)

“Ženske in punce same izzivajo spolne napade s svojim oblačenjem.” (Zakaj?)

“Bolj bi zaupal svoj projekt moškemu inženirju/lastniku, upravljavcu kmetijskih površin kot ženski inženirki/lastnici, upravljavki kmetijskih površin.” (Zakaj?)

“Bolj bi zaupal svojega otroka vzgojiteljici kot vzgojitelju.” (Zakaj?)

“Slišal/-a sem že šalo, ki se nanaša na spol.” (Zakaj, kako si se počutil/-a?)

“Slišal/-a sem že šalo, ki se nanaša na spol in je bila namenjena meni.” (Zakaj, kako si se počutil/-a?)

“Rekel/-a sem že šalo, ki se nanaša na spol.” (Zakaj, kako si se počutil/-a?)

Obravnavani pojmi: stereotipi med spoloma (lahko tudi tradicionalne vloge spolov, moderne vloge spolov, kult lepote, cyberseksizem)

S to aktivnostjo dobi izvajalec vpogled v mnenja in izkušnje udeležencev ter spodbudi izražanje mnenj ter kritično mišljenje.

“Igra vlog” (30 min)

Udeleženci se razporedijo v tri skupine (število skupin je glede na število udeležencev lahko tudi manjše – dve skupini). Vsaka skupina iz kuverte izvleče en kartonček iz vsake kategorije (kategorija 1: dogajanja, ki spodbujajo neenakost spolov; kategorija 2: prostori, kjer se to dogaja). Glede na izbrana kartončka vsaka skupina pripravi kratek dramski prikaz, skeč oziroma odigrano situacijo. Če izvlečejo na primer kartonček "spolna diskriminacija" in "delovno mesto", morajo prikazati kratko situacijo o spolni neenakopravnosti na delovnem mestu. (5 minut)

Skupine odigrajo svojo situacijo pred ostalimi (vsaka predstavitev naj bo dolga 2–3 min), po vsaki odigrani situaciji sledi diskusija (vsaka diskusija naj bo dolga približno 5–7 min). (25 min)

V diskusiji izvajalec najprej vpraša udeležence v publiki, kaj se je zgodilo. Skupaj morajo ugotoviti, kaj je odigrana situacija predstavljala. Tako se vidi, kako udeleženci razumejo pojme na kartončkih, povezane z enakostjo spolov. Nato se ta pojem in njegovo definicijo prebere še enkrat (slovarček pojmov v tem priročniku) in ugotovi, ali se razlikuje od tega, kako so pojem oz. definicijo razumeli udeleženci. Izvajalec vpraša udeležence, kako bi lahko spremenili situacijo oziroma drugače reagirali na njo v vlogi: 1) žrtve (kako bi žrtev potencialno lahko drugače reagirala), ter v vlogi 2) priče/mimoidočega. Udeleženci v publiki so povabljeni in spodbujeni, da drugačne reakcije žrtve ali priče/mimoidočega odigrajo sami.

Vprašanja, ki jih izvajalec zastavlja: Kaj smo videli v odigrani situaciji? Kakšen vpliv je to imelo na osebe v odigrani situaciji? Kako so se počutili? Ali se zavedajo svojega/tujega diskriminatornega vedenja ali situacije? Kako se počutite vi kot priče? Kako bi žrtev lahko odreagirala (drugače)? Kaj bi lahko storila priča/mimoidoči?

Obravnavani pojmi: Spolna neenakopravnost, spolna neenakost, nasilje po spolu, spolna diskriminacija, trg dela in plača, lastništvo in upravljanje kmetijskih zemljišč, izobraževanje, vključevanje v politična in vladna telesa ...

Ta aktivnost neposredno naslavlja konkretne situacije iz sveta udeležencev ter izhaja iz njihovih lastnih izkušenj. Z igranjem vlog se udeleženci neposredno in aktivno vključijo kot soustvarjalci aktivnosti. S prepoznavanjem in naslavljanjem problematičnih situacij in konkretnih rešitev zanje se udeležence opremi s praktičnim znanjem in prepoznavanjem ključnih pojmov, povezanih z enakostjo spolov ter se jim pokaže, kako v teh situacijah reagirati in takšno vedenje ali dogajanje ustaviti.

Kartončki – kategorija 1: NASILJE PO SPOLU, SEKSIZEM, SPOLNA DISKRIMINACIJA

Kartončki – kategorija 2: DOMA, V ŠOLI, NA DELOVNEM MESTU, V PARLAMENTU, NA KMETIJI.

“Kaj lahko naredim jaz” (12 min)

V zaključni aktivnosti izvajalec najprej povzame zaključke iz aktivnosti 3 ter skupaj z udeleženci identificira načine, kako lahko vsak od njih (vključno z izvajalcem/-ci) pripomore k enakosti spolov celostno – na različnih ravneh. Najprej na individualni ravni (kako se sam vede in sam ravna), na družbeni ravni (kako se o tem pogovarja, ozavešča in sodeluje z drugimi – osebno ali preko organiziranja aktivnosti ipd.), ter na institucionalni/politični ravni (kako lahko vpliva na to raven s predlogi, manifesti ipd.)

ZAKLJUČEK

Globalno učenje je ključno za razumevanje in soočanje z izzivi sodobnega sveta, ki zahtevajo interdisciplinarno sodelovanje, kritično mišljenje in dejavno vključevanje vseh deležnikov. Ta priročnik ponuja dragocena izhodišča za vključevanje globalnega učenja v učne procese ter omogoča širjenje zavedanja o povezanosti lokalnih in globalnih vprašanj.

V različnih poglavjih in s praktičnimi aktivnostmi priročnik poudarja, da globalno učenje ni zgolj poučevanje o svetovnih problemih. Gre za celostni pristop, ki ne razvija le kompetenc, kot so analiza kompleksnih sistemov, iskanje rešitev za trajnostne izzive ter prepoznavanje in naslavljanje njihovih vzrokov v lokalnem okolju, temveč tudi spodbuja posameznike k samoaktivaciji. Globalno učenje tako ni le teorija, ampak vključuje konkretno delovanje, ki temelji na vrednotah, kot so solidarnost, pravičnost in spoštovanje raznolikosti.

Vloga izobraževalcev je v tem procesu nepogrešljiva. Njihova naloga je, da ustvarijo spodbudno okolje, v katerem učenci ne pridobivajo le znanja, temveč tudi razvijajo veščine in odnose, potrebne za aktivno sodelovanje pri oblikovanju pravičnejše in trajnostne družbe. Priročnik

ponuja konkretna orodja in metode, ki omogočajo uresničevanje teh ciljev ter integracijo globalnega učenja v vsakdanje pedagoške prakse.

Poudariti je treba, da je globalno učenje dinamičen proces, ki se prilagaja potrebam časa in prostora. Prav zato je ključno, da izobraževalci ostajajo odprti za nove ideje, sodelovanje in učenje drug od drugega. S tem lahko globalno učenje postane ne samo vsebina, ampak tudi način delovanja in razmišljanja, ki se odraža v vseh vidikih vzgoje in izobraževanja.

Na koncu je namen priročnika spodbuditi akcijo. Bralce poziva, naj se kot posamezniki in del kolektiva aktivno vključijo v reševanje globalnih izzivov. Zavedanje o soodgovornosti za prihodnost našega planeta je prvi korak k trajnostnim spremembam. Priročnik nas opominja, da ima vsako dejanje – ne glede na to, kako majhno se zdi – moč prispevati k oblikovanju boljše prihodnosti za vse.

Z zavedanjem, da je globalno učenje most med lokalnim in globalnim, med posameznikom in skupnostjo, priročnik zaključujemo s povabilom k delovanju: bodimo sprememba, ki jo želimo videti v svetu.

Skupnost občin Slovenije. Zakonodaja s področja enakosti spolov (online). Dostopno na: <https://skupnostobcin.si/projekti/zakljuceni-projekti/openn/zakonodaja-s-podrocja-enakosti-spolov/> (citirano 27. 1. 2024).

European Institute for Gender Equality. Gender Equality Index (online). 2024. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/country/SI> (citirano 24. 1. 2024).

Unicef. Gender Equality: Glossary of Terms and Concepts (online). 2017. Dostopno na: <https://www.unicef.org/rosa/media/1761/file/Genderglossarytermsandconcepts.pdf> (citirano 27. 1. 2017).

OECDiLibrary. Gender equality and sustainable development (online). 2024. Dostopno na: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/33ee0bb5-en/index.html?itemId=/content/component/33ee0bb5-en> (citirano 23. 1. 2024).

RTV SLO. Ženske na kmetijah nepogrešljive, a pogosto še vedno zapostavljene, njihove želje pa prezrte. 15. 10. 2022. Dostopno na: <https://www.rtvlo.si/slovenija/zenske-na-kmetijah-nepogresljive-a-pogosto-se-vedno-zapostavljene-njihove-zelje-pa-prezrte/643848> (citirano 19. 1. 2024).

Kovščca Gruden, A. (2010). Položaj kmečkih žena v Zgornji Vipavski dolini: diplomska naloga (diplomsko delo, Fakulteta za socialno delo). Dostopno na: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=42589&lang=slv> (citirano 18. 1. 2024).

mlad.si. Zgodbe mladih kmetic, Kmetice – zagotovilo prehranske varnosti (online). 6. 11. 2017. Dostopno na: <https://arhiv.mlad.si/2017/11/zgodbe-mladih-kmetic/> (citirano 19. 1. 2024).

ekodezela.si. Vloga žensk za razvoj podeželja: Ženske v kmetijstvu in gozdarstvu so še neodkrit potencial (online). 6. 7. 2020. Dostopno na: <https://www.ekodezela.si/eko-kmetijstvo-in-gozdarstvo/vloga-zensk-za-razvoj-podezelja-zenske-v-kmetijstvu-in-gozdarstvu-so-se-neodkrit-potencial/> (citirano 18. 1. 2024).

gov.si. Več o pojmu enakost žensk in moških (online). Dostopno: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Dokumenti/Enakost-spolov/d71ffc8f71/Enakost-spolov.pdf> (citirano 20. 1. 2024).

Ortenbald, A., Marling R., Vasiljevic S. (ur.) (2017) Gender Equality in a Global Perspective. Routledge. Dostopno na: https://books.google.si/books?hl=en&lr=&id=HUAIDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Snježana+Vasiljevič,+Raili+Marling&ots=UkmjDeHKlc&sig=mKhZ9-GoyjDD24eE-zgg9f4d2DF8&redir_esc=y#v=onepage&q=Snježana%20Vasiljevič%2C%20Raili%20Marling&f=false (citirano 22. 1. 2024).

Združeni narodi. Goal 5: Achieve gender equality and empower all women and girls (online). Dostopno na: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/> (citirano 20. 1. 2024).

World Farmers' Organisation. WFO Policy on Women in Agriculture (online). Dostopno na: https://www.wfo-oma.org/wp-content/uploads/2019/05/WFO_Policy_on_Women_in_Agriculture.pdf (citirano 22. 1. 2024).

PRILOGE

Učni list 1: Drevo rešitev

Učni list 2: Trditve za aktivnost 1

Tabela 1: GreenComp kompetence: Primeri za uporabo v učilnici

Učni list 4 (4.1 in 4.2): Kartončki za aktivnost 7

Učni list 1: Drevo rešitev

Učni list 2: Trditve za aktivnost 1

Globalno učenje je	Globalno učenje ni
spraševanje in kritično mišljenje	pripovedovanje ljudem, kaj naj mislijo in delajo
raziskovanje lokalnih in globalnih povezav ter naših pogledov, vrednot in predpostavk	učenje le o oddaljenih krajih in ljudstvih
raziskovanje kompleksnosti vprašanj in vključevanje različnih perspektiv	zagotavljanje preprostih rešitev za zapletena vprašanja
raziskovanje vprašanj družbene pravičnosti na lokalni in globalni ravni	osredotočeno na dobrodelno zbiranje sredstev
uporaba učenja pri reševanju resničnih vprašanj in okoliščin	abstraktno učenje brez uporabe in rezultatov v resničnem življenju
priložnost za učence, da sprejemajo premišljene in preudarjene ukrepe ter da se njihovo mnenje sliši	simbolično vključevanje učencev v proces odločanja
za vse starosti	prezahtevno za razumevanje majhnim otrokom
obogatitev vsakodnevnega poučevanja in učenja	samo osredotočenost na določen dan ali teden
za celotno šolsko okolje	omejeno na učilnico
primerno za vključevanje v vse predmete	omejeno na dodaten predmet

Tabela 1: GreenComp kompetence: Primeri za uporabo v učilnici

Področja kompetenc	GreenComp kompetenca	Opis	Primeri
Posebjanje vrednot trajnostnosti, vključno s kompetencami	vrednotenje trajnostnosti	Razmisliti o lastnih vrednotah; prepoznati in pojasniti, kako se vrednote razlikujejo med ljudmi in skozi čas ter hkrati kritično oceniti, kako so usklajene z vrednotami trajnostnosti.	- Pogovor z učenci o tem, kje v vsakdanjem življenju vidimo vrednote trajnostnosti in kje jim sledimo (na primer uporaba javnega prevoza, poraba tople vode itd.) in kako lahko te vrednote primerjamo z vrednotami trajnostnosti iz časa naših babic in prababic. - Pogovor z učenci o tem, ali je preprosto slediti tem vrednotam in jih vzdrževati ali ne in če ne, zakaj ne (na primer zaradi višje cene, varnostnih zadržkov, ni varne infrastrukture za npr. kolesarjenje).
	podpiranje pravičnosti	Podpirati enakopravnost in pravičnost za trenutne in prihodnje generacije ter se učiti o trajnostnosti od preteklih generacij.	- Pogovor z učenci o enakopravnosti in pravičnosti na podlagi primerov iz življenja v neposredni bližini učencev – v šoli in v lokalnem okolju. Osredotočanje na to, kje učenci zaznavajo (ne)enakopravnost in (ne) pravičnost. - Seznanjanje učencev s konceptom “ekološkega odtisa” in pogovor z njimi o tem, kako nepravilna porazdelitev virov vpliva na razvoj različnih regij sveta.
	promoviranje narave	Priznavati, da smo ljudje del narave, in spoštovati potrebe ter pravice drugih vrst živih bitij in narave same, da bi povrnili in obnovili zdrave ter odporne ekosisteme.	- Organiziranje sprehoda v naravi ter sprotne opazovanje živalskih in rastlinskih vrst in povezanosti med njimi (na primer organizacija Dneva narave). - Ustvarjanje lastnega razrednega vrta, za katerega nato učenci skupaj skrbijo v različnih letnih časih. Z dolgoročnejšim opazovanjem učenci lahko še bolj učinkovito povežejo rastline in njihove plodove z okoliškimi živalmi, ekosistemom in širšim krogom lokalnega okolja (na primer kaj rastline potrebujejo za uspevanje, kako jih ali njihove plodove lahko uporabimo/užijemo itd.). Učenci lahko ustvarijo tudi ptičja gnezdišča ter tako pomagajo pri ohranjanju biotske raznovrstnosti.

Področja kompetenc	GreenComp kompetenca	Opis	Primeri
sprejemanje kompleksnosti v trajnostnosti, vključno s kompetencami	sistemska mišljenje	Pristopiti k problemu trajnostnosti z vseh strani; upoštevati čas, prostor in kontekst, da bi razumeli medsebojen vpliv elementov znotraj sistemov in med njimi.	Organiziranje učne ure (ali sklopa učnih ur), pri katerih učenci preučujejo različne ekosisteme in njihovo medsebojno povezanost. Razred lahko na primer raziskuje, kako sprememba v enem delu ekosistema (npr. izumrtje živalske vrste v določenem kraju) vpliva na druga področja in druge dele sveta (prehranjevalne verige, podnebne spremembe, družbene spremembe itd.) ter nato tudi na življenje ljudi v lokalnem in širšem okolju. Učenci nato analizirajo tudi, kako človeška dejavnost vpliva na naravno okolje (na primer kako je človek vplival na izumrtje tiste živalske vrste).
	kritično mišljenje	Vrednotiti informacije in argumente, prepoznati predpostavke, podvomiti o statusu quo in razmisliti o tem, kako osebna, družbena in kulturna ozadja vplivajo na mišljenje ter sklepanje.	Organiziranje učne ure (ali sklopa učnih ur), pri katerih učenci najprej izberejo izziv v zvezi z doseganjem enega izmed ciljev TR (na primer neenakost spolov v povezavi z okoljsko trajnostjo, bolj natančno žensko lastništvo in žensko vodenje ekoloških kmetij v Sloveniji; najprej se postavi izhodišče; primer: "Ali bi več žensk moralo voditi ekološke kmetije v Sloveniji?"), za katerega učenci preučijo vire in argumentirajo pozicije glede na izhodišče ter se vključijo v argumentirano diskusijo z glasovi "za" in "proti". Učenci se učijo, kako preverjati verodostojnost virov, ocenjevati različne perspektive in tehtati vpliv posameznih odločitev na družbo in okolje.
	formuliranje problema	Formulirati trenutne ali potencialne izzive kot problem trajnostnosti v smislu zahtevnosti, vpletenih oseb, časovnega in geografskega obsega, da bi prepoznali primerne pristope k napovedovanju in preprečevanju problemov ter k blažitvi obstoječih problemov in prilagajanju nanje.	Organiziranje učne ure (ali sklopa učnih ur), pri kateri učenci najprej izberejo izziv pri doseganju enega izmed ciljev TR (na primer onesnaževanje oceanov s plastiko). Nato se učenci seznanijo z osnovnimi podatki o tem izzivu, se razdelijo v skupine, nato pa analizirajo izziv. Določijo, kdo so glavni akterji, povezani s tem izzivom in kje so geografsko pozicionirani. Določijo, na koga vpliva ta izziv, kakšen je njegov časovni in geografski obseg ter kakšne so možne rešitve izziva in trenutne situacije v svetu, povezane z njim.

Področja kompetenc	GreenComp kompetenca	Opis	Primeri
zamišljanje trajnostnih prihodnosti, vključno s kompetencami	pismenost za prihodnost	Zamisli si alternativne trajnostne prihodnosti, tako da si predstavljamo in razvijemo alternativne scenarije ter prepoznamo korake, ki so potrebni za doseganje zelene trajnostne prihodnosti.	- Načrtovanje "trajnostnega mesta". Učenci v skupinah načrtujejo najbolj trajnostno mesto, kar si ga lahko zamislijo, ter razložijo, kako bo mesto uporabljalo obnovljive vire energije (sončna, vetrna energija), kako bo organiziran javni prevoz, kako bo potekalo ravnanje z odpadki in recikliranje, kako bodo urejene zelene površine in kako bo poskrbljeno za družbeno pravičnost (kot na primer stanovanja, zdravstvo, socialno varstvo, dostop do trga dela in izobraževanja). Sledi lahko diskusija o tem, kakšno je trenutno stanje mesta, v katerem živijo, ter primerjava z načrtovanim "trajnostnim mestom". - Pri spodbujanju te kompetence se lahko uporablja metoda GU "Zamišljanje prihodnosti" (opisana v poglavju 3.2.2)
	prilagodljivost	Obvladati prehode in izzive v kompleksnih situacijah, povezanih s trajnostnostjo ter sprejemati odločitve glede prihodnosti ob upoštevanju negotovosti, dvoumnosti in tveganj.	Analiziranje in raziskovanje izziva/potencialne situacije, povezane s temami TR (na primer dvig morske gladine zaradi podnebnih sprememb). Učenci analizirajo stanje, raziskujejo, kako se bodo prebivalci obmorskih mest morali prilagoditi na spremembe, ter ustvarijo načrt prilagajanja in strategij – grajanje infrastrukture, drugi protipoplavni ukrepi, kako to vpliva na ekonomijo, turizem in potencialno preseljevanje prebivalstva.
	raziskovalno mišljenje	Prevzeti odnosni način razmišljanja z raziskovanjem in povezovanjem različnih disciplin s pomočjo ustvarjalnosti in eksperimentiranja z novimi idejami ali metodami.	- Izvedba terenske raziskave na šoli (ali v lokalnem okolju), pri kateri učenci skupaj z učiteljem najprej opredelijo izziv pri doseganju cilja TR (na primer nepravilno ločevanje in odlaganje odpadkov) ter nato izvedejo analizo razvrščanja odpadkov, analizo sistema recikliranja, kompostiranja, anketiranje učencev in osebja šole glede njihovih navad. Nato predstavijo ugotovitve ostalim učencem in osebju. Temo lahko predstavijo tudi z uporabo metode "Photo voice" (predstavitev tematike in z njo povezanimi izzivi s pomočjo fotografij). - Načrtovanje izdelave "zelene strehe" za šolo. Najprej se učencem predstavi koncept in kako bi to pripomoglo k trajnostnosti šole, nato pa učenci v več skupinah razvijajo raziskovalno mišljenje, povezano s konkretnimi praksami. Ena skupina proučuje, katera zemlja in rastline bi bile najbolj primerne (naravoslovje), druga skupina izračuna mere strehe (površina, nosilnost; matematika), tretja skupina preuči, kako streha vpliva na okolico in skupnost (družboslovje). Če je mogoče, se projekt nato lahko tudi izvede. To se že povezuje z GreenComp kompetenco "kolektivno ukrepanje".

Področja kompetenc	GreenComp kompetenca	Opis	Primeri
ukrepanje za trajnostnost, vključno s kompetencami	politična angažiranost	Krmariti po političnem sistemu, določiti politično odgovornost za netrajnostno ravnanje in zahtevati učinkovite politike za trajnostnost.	Simulacija javne razprave političnih akterjev v državi (vladni akterji, nevladni akterji – nevladne organizacije in akterji civilne družbe; predstavniki prebivalcev skupnosti, podjetniki, znanstveniki) v političnem procesu o določenem izzivu pri doseganju cilja TR, pri katerem morajo akterji priti do sporazuma. Učenci se razdelijo v skupine in vsaka skupina prevzame vlogo akterja v tem procesu. Sledi razprava o odločevalni moči različnih akterjev ter kako so se učenci počutili, ko so jih simulirali.
	kolektivno ukrepanje	Ukrepati za doseganje sprememb v sodelovanju z drugimi.	Organizacija dejavnosti za zmanjšanje uporabe plastike v šoli, pri čemer učenci sodelujejo v skupinah med seboj ter tudi z osebjem šole. Najprej se učencem predstavi problem TR, zakaj uporaba plastike ni dobra za okolje in pomen alternativnih rešitev za plastiko, nato pa se učenci razdelijo v več skupin. Raziskovalna skupina na primer raziskuje alternativne rešitve za plastiko, organizacijska skupina načrtuje dogodek zbiranja plastičnih odpadkov ali Dan brez plastike, promocijska skupina pripravi promocijsko gradivo (digitalna kampanja). Na Dan brez plastike učenci prinesejo stekleničke za vodo, neplastične vrečke, pri dejavnosti pa sodeluje tudi osebje šole.
	individualna iniciativa	Prepoznati lasten potencial za trajnostnost in aktivno prispevati k izboljšanju možnosti za skupnost in planet.	Izvedba metode igranja vlog, pri čemer se učenci v skupinah najprej pogovorijo o trajnostnih navadah vsakega učenca, nato pa vsaka skupina izbere en dogodek, pri katerem bi lahko bili še bolj trajnostni (na primer odlaganje/neločevanje odpadkov, uporaba plastike, vožnja z avtom). Vsaka skupina izbere igralce, ki bodo uprizorili prizor. Glavni igralec odigra netrajnostno dejanje, ostali učenci predstavljajo različne akterje v okolju (na primer drevo ali žival v okolici, osebo, ki živi v okraju), na katere to dejanje vpliva. Nato odigrajo prizor še enkrat, tokrat lahko glavnega igralca učenci v publiko kadarkoli ustavijo, stopijo namesto njega in "popravijo" netrajnostno dejanje (npr. ga prepričajo, da odpadke vrže v koš za smeti), igralci se nato odzovejo skladno s tem. Pri igranju vsake skupine se pogovorimo o tem, kako pomembna je individualna iniciativa in kako pomembna je moč vsakega posameznika pri trajnostnem razvoju.

NASILJE PO SPOLU	SPOLNA DISKRIMINACIJA
SEKSIZEM	NA KMETIJI

V ŠOLI

DOMA

V PARLAMENTU

**NA DELOVNEM
MESTU**

